

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Isabelle Ivarsson

Projektera, kommunicera, riskera

En analys av beställarens kommunikationsskyldigheter vid
projekteringen av totalentreprenader

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Marcus Utterström

Termin: VT24

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förord.....	6
Förkortningar.....	7
1 Inledning	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte och frågeställning.....	10
1.3 Avgränsningar	10
1.4 Metod och material.....	11
1.4.1 Rättsdogmatisk metod.....	11
1.4.2 Tolkning av ABT 06	13
1.4.3 Utfyllande rätt	14
1.4.4 Användning av underrättsavgörande.....	16
1.5 Forskningsläge.....	17
1.6 Disposition.....	18
2 Projektering och medverkan i totalentreprenader.....	19
2.1 Introduktion	19
2.2 Entreprenadavtalets särdrag.....	19
2.3 Totalentreprenad och projektering.....	20
2.4 Totalentreprenad enligt ABT 06.....	21
3 Beställarens medverkansskyldigheter enligt dispositiv rätt.....	23
3.1 Introduktion	23
3.2 Den allmänna lojalitetsplikten	23
3.2.1 Lojalitetsplikten som allmän rättsprincip.....	23
3.2.2 Kommunikation enligt lojalitetsplikten.....	24
3.3 Närliggande avtalstyper.....	26
3.3.1 Överväganden om en analog tillämpning av 50 § köplagen och 45 § konsumenttjänstlagen	26
3.3.2 Kommunikation enligt 50 § köplagen och 45 § konsumenttjänstlagen.....	28
3.4 Avslutande reflektioner	30
4 Tolkning av beställarens medverkansskyldigheter enligt ABT 06.....	32
4.1 Introduktion	32
4.2 Lojal samverkan	32
4.3 Beställarens underrättelseskyldighet avseende projekteringen	33

4.3.1	ABT 06 kap. 2 § 10	33
4.3.2	ABT 06 kap. 4 § 4	35
4.4	Beställarens svarsplikt avseende projekteringen	36
4.5	Avslutande reflektioner	38
5	Utfyllande regler avseende beställarens medverkansskyldigheter	39
5.1	Introduktion	39
5.2	Beställarens underrättelseskyldighet avseende projekteringen 39	
5.2.1	Utfyllnad med stöd av dispositiv rätt	39
5.2.2	Stöd för utfyllande rätt i NS 8407 och ABT 18	40
5.3	Beställarens svarsplikt avseende projekteringen	42
5.3.1	Utfyllnad med stöd av dispositiv rätt	42
5.3.2	Stöd för utfyllande rätt i NS 8407 och ABT 18	42
5.4	Avslutande reflektioner	44
6	Risker med beställarens medverkan	45
6.1	Introduktion	45
6.2	Risker för den passiva beställaren	45
6.3	Risker för den aktiva beställaren	47
6.4	Avslutande reflektioner	49
7	Typfallsanalys.....	50
7.1	Introduktion	50
7.2	Typfall 1: Underrätta om brister och oklarheter.....	50
7.3	Typfall 2: Deltagande i diskussion	52
7.4	Typfall 3: Förtydligande av uppdrag.....	54
7.5	Typfall 4: Oklara besked	55
8	Sammanfattande reflektioner och slutsatser	58
8.1	Beställarens medverkansskyldighet.....	58
8.2	Risker för beställaren med att vara passiv och aktiv	59
	Källförteckning	60
	Rättsfallsförteckning	64

Summary

The starting point in a design-build contract is that the client must prescribe a functional requirement in the tender documents, which the contractor must realize through designed technical solutions. However, it is not uncommon for the client's tender documents to contain more far-reaching requirements in the form of their own technical solutions or details of such a technical solution. This means that the client has already carried out part of the design, although the design responsibility is mainly incumbent on the contractor.

The client's descriptions in the tender documents often lead to ambiguities which the contractor needs to clarify to be able to perform the contract in a contractually compliant manner. In order for the contractor to be able to carry out the project in accordance with the contract, there may be a great need for the client to communicate with the contractor regarding his design. However, the client cannot always communicate with the contractor regarding such circumstances without this entailing certain risks.

The thesis examines the obligations of the client to communicate with the contractor regarding his design. ABT 06 is the standard contract in Sweden designed for design-build contracts. Thus, the presentation focuses on the client's obligations under this standard contract. Furthermore, the obligations that may follow from supplementary law based on the duty of loyalty, the The Swedish Sale of Goods Act and the Swedish Consumer Services Act are examined. The focus is on highlighting what risks there are for a client to actively communicate with the contractor but also the risks of being passive in this dialog.

The examination shows that the client has more far-reaching obligations to communicate with the contractor according to the operative law than what is stated in ABT 06. This is in turn used to argue that, according to supplementary law, the client has additional obligations to communicate with the contractor regarding the design and what these obligations look like. The analysis in the paper then clarifies that the client's obligations seem to be largely dependent on how far-reaching and how clear the descriptions provided by the client in the tender documents are.

The thesis also highlights that there are many situations where it is difficult to identify the limits of the client's involvement. In these borderline situations, there is a risk that the client's passivity will result in breach of contract, while for an active client there is a risk of assuming responsibility for parts of the contractor's project. This means that the client takes a risk regardless of how he chooses to act and that it cannot always be considered advantageous to communicate.

Sammanfattning

Utgångspunkten i en totalentreprenad är att beställaren i förfrågningsunderlaget ska föreskriva ett funktionskrav, vilket entreprenören genom projekterade tekniska lösningar ska förverkliga. Inte sällan innehåller dock beställarens förfrågningsunderlag mer långtgående krav i form av egna tekniska lösningar eller detaljer för en sådan teknisk lösning. Detta innebär att beställaren redan har utfört en del av projekteringen, trots att projekteringsansvaret i huvudsak åligger entreprenören.

Beställarens beskrivningar i förfrågningsunderlaget medför ofta otydligheter vilka entreprenören behöver reda ut för att i sin tur kunna utföra entreprenaden på ett avtalsenligt sätt. För att entreprenören ska ha möjlighet att utföra projekteringen avtalsenligt kan det därmed finnas ett stort behov av att beställaren kommunicerar med entreprenören avseende dennes projektering. Beställarens kommunikation kan docka medföra vissa risker.

I uppsatsen utreds vilka skyldigheter som åligger beställaren att kommunicera med entreprenören avseende dennes projektering. ABT 06 är det standardavtal i Sverige som är utformat för totalentreprenader. Framställningen fokuserar därmed på beställarens skyldigheter enligt detta standardavtal. Vidare utreds vilka förpliktelser som kan följa av utfyllande rätt baserat på lojalitetsplikten, köplagen och konsumenttjänstlagen. Fokus i uppsatsen ligger även på att belysa vilka risker det finns för en beställare att aktivt kommunicera med entreprenören men också de risker som finns med att vara passiv i denna dialog.

Av utredningen framgår att beställaren enligt dispositiv rätt har mer långtgående skyldigheter att kommunicera med entreprenören än vad som framgår av ABT 06. Detta används i sin tur för att argumentera för att det enligt utfyllande rätt åligger beställaren ytterligare förpliktelser att kommunicera med entreprenören avseende projekteringen samt hur dessa förpliktelser ser ut. I uppsatsens analys tydliggörs sedan att beställarens skyldigheter i stor utsträckning synes vara beroende av hur långtgående och hur tydliga beskrivningar som beställaren angett i förfrågningsunderlaget.

Vidare belyses i uppsatsen att det förekommer många situationer där gränsen för beställarens medverkan är svår att identifiera. I dessa gränsfallssituationer föreligger en risk för att beställarens passivitet medför avtalsbrott, samtidigt som det för en aktiv beställare föreligger en risk att överta ansvar för delar av entreprenörens projektering. Detta innebär att beställaren tar en risk oavsett hur denne väljer att agera och att det inte alltid kan anses fördelaktigt att kommunicera.

Förord

Jag vill rikta det största av tack till

Agnes Tell, Ella Schelin, Hampus Thelander, Klara Leijon, Lukas Björkheim,
Viktor Lundberg,

Mamma, Pappa, Sophie, Max,

Agnes Godée, Felicia Malmgren, Ida Bengtsson, Molly Pettersson och

Marcus Utterström.

Förkortningar

AB 04	Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader
AB 72	Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader AB 72
AB 65	Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader AB 65
ABT 94	Allmänna bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten ABT 94
ABT 06	Allmänna bestämmelser för totalentreprenad avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten
AB 18 (DK)	Almindelige Betingelser for arbejder og leverancer i bygge- og anlægsvirksomhed
ABT 18 (DK)	Almindelige Betingelser for totalentreprise for i bygge- og anlægsvirksomhed
Konsumenttjänstlagen	Konsumenttjänstlag (1985:716)
Köplagen	Köplag (1990:931)
JT	Juridisk tidskrift
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avd. 1
NS 8407 (NO)	Norsk Standard NS 8407 - Alminnelige kontraktsbestemmelser for totalentrepriser
NS 8405 (NO)	Norsk Standard NS 8405:2008 Norsk bygge- og anleggskontrakt

Prop.

Regeringens proposition

SvJT

Svenskt Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I en totalentreprenad svarar entreprenören för projekteringen, baserat på det funktionskrav som beställaren angett i förfrågningsunderlaget.¹ I många totalentreprenader utför dock beställaren delar av projekteringen redan innan avtalets ingående. I förfrågningsunderlaget föreskrivs då, utöver ett funktionskrav, mer långtgående krav och tekniska lösningar på entreprenadens utformning.²

En grundläggande förutsättning för att entreprenören ska kunna utföra projekteringen kontraktsevenligt är att denne förstår vilka krav³ som beställaren har föreskrivit. Om det föreligger otydligheter i förfrågningsunderlaget underlättas entreprenörens arbete genom att beställaren lämnar underrättelser om relevanta omständigheter eller besvarar entreprenörens frågor avseende uppställda krav och tekniska lösningar. Entreprenören kan därigenom få en bättre uppfattning om beställarens syn på entreprenaden, vilket i sin tur kan minska risken för onödiga utgifter på grund av omprojektering och felanspråk. Detta innebär att trots att det övergripande projekteringsansvaret ligger på entreprenören har även beställaren en skyldighet att medverka till entreprenörens projektering.⁴

Att beställaren inte uppfyller sin skyldighet att kommunicera med entreprenören avseende dennes projektering kan medföra stora risker. Entreprenören kan till exempel ha rätt till skadestånd eller hävning av avtalet.⁵ Att utebliven kommunikation medför risker innebär dock inte att beställaren alltid gynnas av att kommunicera. Även delgivande av information medför vissa risker, som till exempel risk för att åta sig ansvar för delar av entreprenörens projektering. Detta innebär att det i de fall som det föreligger otydligheter i vilka kommunikationsförpliktelser som beställaren har kan det inte förutsättas att denne kommer att kommunicera.

För att beställaren inte ska undgå ansvar för utebliven kommunikation är det viktigt att förstå vilka kommunikationsförpliktelser som åligger beställaren enligt ABT 06 samt vilka utfyllande regler som kan aktualiseras. För att förstå varför beställaren inte väljer att kommunicera i alla situationer är det i sin tur viktigt att tydliggöra vilka risker som kan följa av att beställaren väljer att vara passiv samt aktiv i dialogen avseende entreprenörens projektering.

¹ NJA 2009 s. 388.

² Liman (2016) s. 213.

³ Med krav avses villkor som ska uppfyllas.

⁴ Jfr Samuelsson (2022) s. 86.

⁵ Jfr ABT 06 kap. 2 § 10 och kap. 8 § 1 p. 1.

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsen har i syfte att utreda i vilken omfattning en beställare behöver medverka till totalentreprenörens projektering av entreprenaden. I fokus ligger medverkan i form av informationsdelning genom att lämna uppgifter och svara på frågor. Uppsatsen syftar även till att, utifrån ett beställarperspektiv, tydliggöra vilka risker det finns för beställaren att vara passiv respektive aktiv i kommunikationen med entreprenören avseende dennes projektering. Detta i syfte att kartlägga de motstridigheter som kan finnas mellan att beställaren ska agera lojalt genom att kommunicera och ansvaret som denne kan åläggas genom att delge information.

I uppsatsen ska följande frågeställningar besvaras:

- Vilka skyldigheter har beställaren att kommunicera med entreprenören avseende brister och otydligheter i projekteringen?
 - Vilka skyldigheter åligger beställaren enligt ABT 06?
 - Vilka skyldigheter åligger beställaren enligt utfyllande rätt?
- Vilka risker tar beställaren med att vara passiv respektive aktiv i kommunikationen avseende projekteringen?

I förtydligande syfte kan nämnas att med projektering avses i uppsatsen framtagandet av tekniska lösningar, beskrivningar och ritningar som överlämnas till yrkesarbetarna. Vidare omfattas de förgående undersöknings- och utredningsarbeten som ligger till grund för konstruktionerna. Av denna anledning omfattas även de krav som beställaren föreskrivit i förfrågningsunderlaget. Uppsatsen ansluter sig i övrigt till begreppsbestämningarna i ABT 06. I de fall som förtydligande behövs, görs detta löpande.

1.3 Avgränsningar

Inledningsvis kan sägas att utredningen utgår från en blandform mellan en totalentreprenad och en utförandentreprenad där beställaren föreskrivit mer detaljerade beskrivningar än enbart ett funktionskrav. Framställningens utgångspunkt är en stor generalentreprenad till fast pris mellan två jämbördiga näringsidkare. Med en stor entreprenad avses en entreprenad som pågår under lång tid och omfattar flera olika arbetsmoment.

Undersökningen utgår från ett beställarperspektiv med fokus på att utreda i vilken utsträckning beställaren genom kommunikation behöver medverka till entreprenörens projektering. Att uppsatsen utgår från ett beställarperspektiv medför att det inte närmare utreds hur beställarens kommunikation påverkar entreprenören. I uppsatsen utreds den del av medverkansskyldigheten som

avser beställarens kommunikation under entreprenadtiden⁶ och som hänför sig till kommunikation som är relevant för projekteringen av entreprenaden. Uppsatsen utreder vidare vilken information och i vilka situationer som beställaren behöver kommunicera med entreprenören i syfte att identifiera risker som kommunikationen kan medföra. Detta innebär att tidsfrister för beställarens kommunikationsskyldighet inte utreds.

1.4 Metod och material

1.4.1 Rättsdogmatisk metod

För att nå uppsatsens syfte används som utgångspunkt en rättsdogmatisk metod. Ett av rättsdogmatikens mål är att framställa rättssystemet som ett sammanhängande system.⁷ Metoden används för att, i den mån det är möjligt, söka efter svar på ett rättsligt problem i de allmänt accepterade rättskällorna. Dessa utgörs av till exempel lagtext, lagförarbeten och praxis.⁸

Vad som utgör en rättskälla samt hur dessa bör behandlas finns det i litteraturen olika uppfattningar om. Peczenik beskriver rättskällehierarkin utifrån rättskällor som ska, bör och får tillämpas vid juridisk argumentation. Där anger han bland annat att lag är en rättskälla som ska användas medan förarbeten och praxis är rättskällor som bör användas. Vidare betraktar han doktrin som en rättskälla som får användas.⁹ Lehrberg gör en liknande indelning där lag och prejudikat anses utgöra auktoritativa rättskällor medan doktrin betraktas som en supplerande rättskälla. Med detta menas källor som till exempel får användas som supplement för att stödja en viss tolkning av de auktoritativa källorna.¹⁰

I uppsatsen används de rättskällor som enligt Peczenik ska och bör användas för att redogöra för entreprenadrättens dispositiva rätt. I detta avseende är främst lag, förarbeten och praxis avseende köplagen (1990:931) och konsumenttjänstlagen (1985:716) relevant. I den mån lag, förarbeten och praxis inte ger svar på viss fråga används doktrin. Doktrinens plats i den svenska rättskällehierarkin är omdiskuterad.¹¹ En uppfattning är att doktrin inte självständigt har något rättskällevärde men att den kan användas i syfte att styrka olika argumentationslinjer.¹² I uppsatsen används doktrin för att förklara samt

⁶ Med entreprenadtid avses enligt begreppsbestämningarna till ABT 06 "tid från entreprenadens påbörjande till och med den dag då entreprenaden är godkänd". Med detta åsyftas den slutgiltiga tiden för avtalet, innefattande tidsförlägnig.

⁷ Peczenik (2005), s. 250 f.

⁸ Kleineman (2018) s. 21.

⁹ Ibid.

¹⁰ Lehrberg (2021), s. 106 ff.

¹¹ Lehrberg (2021) s. 204 ff och Dahlman (2019) s. 68 ff.

¹² Kleineman (2018) s. 28.

presentera olika argument som har framförts, vilket i sin tur används för att understödja en egen argumentation.

Vidare utreds den allmänna rättsprincipen lojalitetsplikten. Lojalitetsplikten regleras inte i lag. Därav används främst praxis och allmän kontraktsrättslig doktrin för att redogöra för dess innebörd och roll i det svenska rättssystemet. Det finns ingen enhetlig definition av vad som utgör en allmän rättsprincip. Taxell beskriver rättsprinciper som en mer övergripande rättsnorm vars innehåll består av en förenklad sammanfattning av fakta, argument och olika överväganden som kan få relevans i avtalsförhållanden. Han menar att rättsprinciperna inte ska förstås som abstrakta utan som en konkretisering av den verklighet som man vill se.¹³ En annan beskrivning av en allmän rättsprincip är en blandning av abstrakta rättsidéer av hur verkligheten ska se ut och de mer konkreta rättsnormerna. På detta sätt används rättsprinciper främst för att ange riktlinjer för den rättsliga bedömningen.¹⁴ I min mening används en allmän rättsprincip för att ge riktlinjer vid en rättslig bedömning. Inom avtalsrätten får den särskild relevans när ett avtal ger otydliga svar eller inga svar alls på de frågor som aktualiseras. I dessa fall kan de allmänna rättsprinciperna utgöra argument för hur olika förpliktelser ska förstås och utformas.

Andra rättskällor som är relevanta för uppsatsen men vars auktoritet är omdiskuterade är utländsk rätt och underrättsavgöranden. Enligt Peczenik är detta rättskällor som får beaktas vid juridisk argumentation.¹⁵ Högsta domstolen har på senare tid i allt större utsträckning öppnat upp för att finna vägledning i andra rättssystem för att tolka svensk rätt.¹⁶ I uppsatsen används nordiska standardavtal inte för att direkt beskriva gällande rätt utan för att kartlägga likheter i avtalen som kan ge vägledning och argumentationsstöd för hur den utfyllande rätten avseende entreprenadavtal kan förstås.¹⁷ I denna del behandlas även i viss utsträckning nordisk litteratur som stöd för den juridiska argumentationen.

Det går att kritisera den faktor att de norska och danska standardavtalen inte behandlas i sin helhet i uppsatsen, utan fokus ligger på de bestämmelser som ålägger beställaren en skyldighet att kommunicera information som är relevant för projekteringen. Detta innebär att finns en risk att standardavtalens systematik inte beaktas i tillräcklig grad vid tolkning. Bestämmelserna bör trots detta kunna ge viss vägledning för hur beställarens kommunikationsförpliktelser ser ut.

¹³ Taxell (1972) s. 63.

¹⁴ Holm (2004) s. 192 ff.

¹⁵ Peczenik (1995) s. 35.

¹⁶ Kleineman (2018) s. 41.

¹⁷ Jfr NJA 2018 s. 653 p. 41.

Avseende underrättsavgöranden är den dominerande uppfattningen i litteraturen är att underrättsavgörande inte är en rättskälla. Det finns däremot finns det olika uppfattning om huruvida de kan användas för att styrka juridisk argumentation.¹⁸ I uppsatsen används underrättsavgörande inte för att beskriva gällande rätt, utan för att exemplifiera hur gällande rätt tillämpas och för att tydliggöra principiella svårigheter på entreprenadrättens område.¹⁹

1.4.2 Tolkning av ABT 06

För att besvara uppsatsens frågeställningar behöver relevanta bestämmelser i ABT 06 identifieras och tolkas. Standardavtalet är inte en rättskälla, utan behöver införlivas i parternas avtal för att gälla mellan dem.²⁰ För att klarlägga vilka regler som bestämmelserna ger uttryck för behöver bestämmelserna tolkas. Denna tolkning sker i enlighet med de riktlinjer för tolkning av Allmänna bestämmelser som har fastslagits av Högsta domstolen.²¹

För att fastställa avtalets innehåll ska i första hand parternas gemensamma avsikt med avtalet att beaktas. Vid denna bedömning är till exempel omständigheterna vid avtalets ingående relevanta.²² Högsta domstolen har uttalat att när det gäller tolkning av avtal som har införlivat allmänna bestämmelser är en partsavsikt svår att utröna. Detta med hänsyn till att bestämmelserna inte förhandlats fram i det enskilda fallet.²³

Om partsavsikt inte kan fastställas ska i stället objektiva omständigheter beaktas. I första hand bör hänsyn tas till avtalets ordalydelse samt systematik.²⁴ Vid en systematisk tolkning av allmänna bestämmelser är avtalets övriga bestämmelser, avtalets syfte samt bestämmelsens placering relevanta faktorer. Det är omdiskuterat i vilken utsträckning motiven till AB 65 och AB 72 är relevanta vid tolkning av bestämmelserna. Högsta domstolen har i vissa avgöranden beaktat motiven som vägledande vid tolkning.²⁵ I doktrin finns uppfattningen att motiven kan vara intressanta men att de inte bör likställas med förarbeten.²⁶ I uppsatsen behandlas motiven som doktrin och används därmed främst för att redogöra för en viss uppfattning av för hur bestämmelserna kan förstås.

¹⁸ Sandgren (2021) s. 52; Peczenik (1995) s. 35.

¹⁹ Se avsnitt 1.4.4.

²⁰ Undantag gäller för de bestämmelser som ger uttryck för branschpraxis och som därmed kan ha viss självständig betydelse.

²¹ NJA 2013 s. 271

²² Jfr t.ex. NJA 2012 s. 597 p. 13 och NJA 2014 s. 960 p. 7

²³ Ibid.

²⁴ Se t.ex. NJA 2014 s. 960 p.12.

²⁵ NJA 2009 s. 388 och NJA 2015 s. 3.

²⁶ Jfr t.ex. Mellqvist (2013) s. 264.

Vidare kan tolkningen ske i ljuset av den dispositiva rätten. Högsta domstolen har på senare år uttalat sig om hur entreprenadrättens dispositiva rätt bör utrönas. I NJA 2018 s. 653 p. 21 uttalar Högsta domstolen att ”ledning kan sökas i allmänna obligationsrättsliga principer och vad som gäller för närliggande avtalstyper.” I uppsatsen är den allmänna lojalitetsplikten samt köplagen och konsumenttjänstlagen av relevans. Tolkning i ljuset av köplagen och konsumenttjänstlagen blir särskilt relevant när begrepp som förekommer i ABT 06 även förekommer i nämnda lagar.²⁷ Utöver ovannämnda faktorer bör även entreprenadavtalets särdrag beaktas vid tolkningen.²⁸ Slutligen ska en övergripande rimlighetsbedömning göras.²⁹

Om partsavsikten med avtalet inte går att utröna blir ofta den sammanvägande bedömningen av de objektiva tolkningsfaktorerna avgörande. Med hänsyn till att uppsatsen utgår från ett standardavtal aktualiseras ingen partsavsikt i uppsatsen. Uppsatsen kommer därmed enbart basera tolkningen på de objektiva grunderna. Av denna anledning följs inte Högsta domstolens tolkningsmodell steg för steg, utan i stället kommer de relevanta objektiva grunderna för den relevanta bestämmelsen att identifieras och mynna ut i en rimlighetsbedömning. Detta innebär att avtalsbestämmelsens ordalydelse och karaktär, avtalets systematik samt dispositiv rätt kommer att utredas och i sin tur användas i den mån de ger vägledning för tolkningen.

1.4.3 Utfyllande rätt

Uppsatsen handlar inte enbart om vilka regler som gäller enligt ABT 06 utan också vad som gäller mellan parterna när detta inte framgår av avtalet. Om ovannämnda tolkningsmetod inte ger svar på en rättslig fråga kan avtalet fyllas ut med bakgrunds rätt.³⁰ I första hand ska utfyllning ske med direkt tillämpliga regler. Om detta, som på entreprenadrättens område, saknas får vägledning i stället sökas i annan utfyllande rätt, som till exempel analogier från köplagen.

Det ska nämnas att gränsen mellan tolkning och utfyllnad är diffus.³¹ I litteraturen finns olika uppfattning om hur och om denna distinktion ska göras. En uppfattning är att tolkning och utfyllande ska skiljas från varandra och en annan uppfattning är att utfyllnad snarare ska betraktas som en helhetsbedömning som är en del av tolkningen.³² Särskilt aktuell blir frågan i de fall som det går att rättfärdiga att tolkning av ett avtalsvillkor både ger svar på en fråga

²⁷ Utterström (2022) s. 42.

²⁸ NJA 2013 s. 271 p. 7.

²⁹ NJA 2018 s. 653 p. 17.

³⁰ Lehrberg (2016) s. 30.

³¹ NJA 2010 s. 416 p. 5.

³² Ramberg (2023) s. 717.

och lämnar frågan öppen.³³ Denna situation aktualiseras i viss mån i uppsatsen.

I uppsatsen görs en distinktion mellan tolkning och utfyllnad med hänsyn till att syftet vid det först nämnda är att förstå innebörden av det aktuella avtalet medan utfyllnad används för att förstå vilka regler som kan tillämpas i ett stort antal fall.³⁴ I uppsatsen utreds i första hand vilka förpliktelser som åligger beställaren enligt ABT 06, för att i andra hand utreda hur ytterligare förpliktelser enligt utfyllande rätt kan se ut. Av den anledning sker en allmän redogörelse för den dispositiva rätten innan tolkning och utfyllnad av ABT 06 sker. Uppdelningen mellan tolkning och utfyllnad i uppsatsen medför dock viss upprepning, detta med hänsyn till att den dispositiva rätten aktualiseras i vid både tolkning och utfyllnad. Av denna anledning förekommer vissa kors hänvisningar mellan kapitel tre och fyra samt tre och fem.

För att avgöra i vilken mån som det föreligger luckor i regleringen ABT 06 avseende den relevanta frågan tolkas bestämmelserna i ABT 06. När denna tolkning är gjord kommer luckor att identifieras och utfyllande rätt att övervägas. I uppsatsen beaktas vid redogörelsen av den dispositiva rätten analogiska tillämpningar, vilka sedan tillämpas vid redogörelsen av utfyllande rätt. Inom civilrätten är det vanligt att inte enbart ta fasta på ens enskilda regler utan i stället beaktas rättsatser som kommer till uttryck i lagregler eller andra rättskällor på olika områden och sedan drar slutsatser om vad som ska gälla vid oreglerade fall. Detta benämns som en rättsanalogi.³⁵

I uppsatsen avser de analogiska tillämpningarna 50 § köplagen och 45 § konsumenttjänstlagen. Vid ett övervägande angående om en analogisk tillämpning av en bestämmelse är lämplig kommer hänsyn tas till dess karaktär samt huruvida principen bakom bestämmelsen regleras i båda köplagen och konsumenttjänstlagen.³⁶ Det är vid en analogisk tillämpning viktigt att notera att reglerna inte är anpassade för entreprenadavtal utan kan behöva justeras efter uppdraget och de specifika omständigheterna som föreligger.³⁷

Med hänsyn till att den dispositiva rätten på området är generellt utformad har även funnits anledning att utreda nordisk entreprenadrätt. I NJA 2018 s. 653 öppnar Högsta domstolen upp för möjligheten att vid utrönandet av utfyllande rätt finna vägledning i nordiska standardavtal. Högsta domstolen menar att om en fråga besvaras på liknande sätt enligt både den danska och norska entreprenadrätten, innefattat de aktuella standardavtalen, ger detta ett

³³ Arvidsson (2023) s. 615 f.

³⁴ Jfr Lehrberg (2021) s. 40.

³⁵ Lehrberg (2021) s. 146.

³⁶ Hellner m.fl. (2019) s. 101 f.

³⁷ NJA 2018 s. 653; NJA 1975 s. 281.

belysande stöd för hur den svenska entreprenadrätten bör förstås.³⁸ Av denna anledning undersöks regleringen av kommunikation och informationsutbyte i ABT 06 med liknande regleringar i norska NS 8407 och danska ABT 18 i syfte att utröna olika möjliga argumentationslinjer för hur utfyllande rätt kan tänkas se ut.

1.4.4 Användning av underrättsavgörande

För att besvara frågeställningarna var den ursprungliga tanken att utföra en empirisk undersökning av underrättspraxis. I undersökningen behandlades ett antal rättsfall från såväl tingsrätterna som hovrätterna. Vid framtagandet av rättsfallen i februari och mars 2024 användes sökorden ”kommunikation”, ”underrättseskyldighet”, ”lojalitetsplikt” och ”medverkan” för att ta fram rättsfall som hanterar frågor angående beställarens kommunikation- och informationsplikt. Rättsfallen sammanställdes och jämfördes för att ge en praktisk inblick i hur underrätterna behandlar frågan.

Tanken med den empiriska undersökningen var inte att fastställa gällande rätt, utan att försöka förstå hur domstolarna tillämpar ABT 06 och utfyllande rätt samt att undersöka om det gick att identifiera ett mönster i domstolarnas tillämpning. Detta benämns av Sandgren som en undersökning av gällande rätt – och avtalsvillkor – i *faktisk mening* och åsyftar den rätt som *de facto* tillämpas i underinstanserna.³⁹ Även om underrättspraxis inte självständigt påverkar gällande rätt finns det genom dessa iakttagelser möjlighet att analysera den och jämföra med tillämpningen av den.

Efter att närmare har studerat de insamlade rättsfallen uppdagades det att domstolarna hade varit restriktiva att fylla ut avtalen och att frågorna ofta hade avgjorts av bevisningen.⁴⁰ En sammanställning av den empiriska undersökningen ledde därmed inte till att det gick att förstå hur domstolarna hade bedömt de rättsliga frågorna.

Med hänsyn till ovannämnda resultat av den empiriska undersökningen har de insamlade rättsfallen i stället utgjort underlag för att identifiera fyra typfall där beställarens medverkan i förhållande till projekteringen aktualiseras. Vid utformningen av typfallen har även diskussioner först med praktiker i syfte att förstå den främsta problematik som aktualiseras. Typfallen baseras på situationer som inte omfattas av ordalydelsen i ABT 06:s bestämmelser för att aktualisera situationer då det inte är tydligt vilka skyldigheter som åligger beställaren. I typfallen kommer att analyseras hur beställarens medverkansskyldighet kan se ut. Detta aktualiserar i sin tur intressanta principiella frågor

³⁸ NJA 2018 s. 653 p. 40.

³⁹ Sandgren (2021) s. 52.

⁴⁰ Jfr t.ex. Svea hovrätts dom 2022-11-18 i mål nr T 8760–20.

angående riskerna en beställare tar med att vara passiv eller aktiv i dialogen med entreprenören avseende projekteringen. Nedan följer en presentation av typfallen:

Typfall 1: Beställaren läser igenom handlingar som i ett tidigare skede i projekteringen överlämnats av entreprenören. Vid överlämnandet granskades handlingarna. Vid en andra genomläsning uppdagar beställaren en uppenbar brist som medför att entreprenörens projektering inte motsvarar det beställaren anser sig ha föreskrivit. Bristen medför att entreprenören kommer att behöva omprojektera vissa tekniska lösningar men kommer med största sannolikhet inte att medföra en rubbning av tidsplanen eller orsaka förseningar av kontraktstiden. Beställaren underrättar inte om bristen.

Typfall 2: Mellan beställaren och entreprenören hålls regelbundna möten i syfte att diskutera entreprenadens omfattning och projektering. I parternas avtal föreligger ett skriftlighetskrav för att en beställning av ÄTA-arbeten ska föreligga. Beställaren är mycket aktiv och utförlig i sina svar till entreprenören.

Typfall 3: I det inledande skedet av entreprenaden är beställaren mycket aktiv i diskussionen avseende entreprenörens projektering. Senare under entreprenörens projektering upptäcker denne oklarheter och motstridigheter i beställarens beskrivning av en särskild del av entreprenaden. Detta gör att entreprenadens omfattning är svår att tyda, vilket i sin tur påverkar entreprenörens projektering. Entreprenören har problem med att utreda vilka krav som beställaren har uppställt och huruvida de tekniska lösningarna som beställaren föreskrivit är lämpliga. I syfte att klargöra vad beställaren menar ställer entreprenören frågor angående uppdraget och huruvida vissa lösningar uppfyller beställarens krav. Beställaren underlåter helt att svara.

Typfall 4: Entreprenören preciserar en teknisk lösning baserat på en halvfärdig lösning som beställaren lämnat i förfrågningsunderlaget. Denna överlämnas för granskning hos beställaren. Beställaren anser att entreprenörens lösning inte uppfyller kraven enligt avtalet, vilket denne förmedlar. Entreprenören frågar då hur beställaren vill att lösningen ska se ut. Beställaren fortsätter att enbart bemöta entreprenören med att lösningen inte uppfyller kraven.

1.5 Forskningsläge

Historiskt sett har den dominerande forskning inom entreprenadrätten legat på utförandentreprenader och tillämpningen av standardavtalsvillkor i AB 04. Den doktrin som i störst utsträckning omfattar totalentreprenader är

skriven av Ossmér och Wollsén⁴¹, Johansson⁴², Lindahl⁴³ och Hedberg⁴⁴. Författarnas verk är i dag mer än 10 år gamla, vilket medför ett intresse för att utforska de rättsliga aspekterna av denna entreprenadform och att adressera de befintliga kunskapsluckorna på området.

Ovan nämnda verk omfattar totalentreprenaden i sin helhet. En specifik aspekt inom entreprenadrätten, och främst avseende totalentreprenader, som har fått relativt lite uppmärksamhet är beställarens skyldighet att medverka till avtalets fullgörande. Beställarens medverkan kan till exempel bestå av beställarens skyldighet att betala eller beställarens skyldighet att tillgodose entreprenören med information. Bortsett från betalningsskyldigheten är beställarens medverkan utforskad i litteraturen. Denna uppsats syftar till att bidra till en bättre förståelse för beställarens skyldigheter att genom kommunikation medverka till projekteringen samt vilka risker sådan medverkan kan innebära för beställaren.

1.6 Disposition

I uppsatsens andra kapitel presenteras entreprenadavtalets särskilda drag, utmärkande drag för en totalentreprenad samt en kort beskrivning av totalentreprenad enligt ABT 06.

I uppsatsens tredje kapitel redogörs allmänt för vilka kommunikationsskyldigheter som åligger beställaren i en totalentreprenad enligt dispositiv rätt. Detta i syfte att redogöra för hur beställarens skyldigheter ser ut när detta inte avtalats om. I denna del förekommer även överväganden för vilken dispositiv rätt som kan bli tillämplig vid tolkning och utfyllande rätt, vilket är av relevans för kapitel fyra och fem.

Det fjärde kapitlet behandlar beställarens skyldigheter att kommunicera med entreprenörens avseenden dennes projektering enligt ABT 06, vilket i uppsatsens femte kapitel följs upp av en redogörelse för vilka skyldigheter som följer av utfyllande rätt i de fall som ABT 06 inte ger svar på frågan. Den aktuella dispositiva rätten vinklas i dessa kapitel mot frågeställningarna.

I uppsatsens sjunde kapitel analyseras beställarens medverkansskyldighet att utifrån fyra typsituationer. Analysen kommer att baseras på hur beställaren bör agera med hänsyn till tidigare presenterad information, men kommer även att belysa vilka riskerna med ett sådant agerande. I det åttonde kapitlet presenteras en avslutande analys.

⁴¹ Totalentreprenader och ABT 06 – några kommentarer (2007).

⁴² Entreprenadrätt och praktik (2007).

⁴³ Totalentreprenad ABT 94 och kontraktsformuler 1/94 och 2/94 (1996).

⁴⁴ Kommentarer till AB 05, ABT 06 och ABK 09 (2010).

2 Projektering och medverkan i totalentreprenader

2.1 Introduktion

Entreprenadavtal syftar till att entreprenören ska utföra en tjänst åt beställaren. Den avtalade tjänsten avser uppförande eller ändring av byggnader och anläggningar.⁴⁵ Arbetena kan variera från att omfatta renovering av ett badrum till bygget av en skola och skiljer sig i stor utsträckning från andra avtalsprestationer.⁴⁶ Detta får i sin tur betydelse vid såväl avtalsstolkning som avtalsutfyllnad.⁴⁷ Nedan följer en redogörelse för vad som utmärker entreprenadavtal i allmänhet och hur det kan påverka behovet av parternas kommunikation i en totalentreprenad, vad som utmärker en totalentreprenad och projekteringen av denna samt definitionen av en totalentreprenad enligt ABT 06.

2.2 Entreprenadavtalets särdrag

Högsta domstolen har uttalat att entreprenadavtal på ett flertal sätt särskiljer sig från andra avtalstyper.⁴⁸ Ett av de mest utmärkande dragen för entreprenadavtal är att de ofta omfattar komplicerade arbeten.⁴⁹ I litteraturen beskrivs entreprenader som krävande projekt med hänsyn till behovet av arbetskraft, arbetstid och kompetens. Ofta kräver projekten en stor mängd varierande arbete vilket medför ett behov av varierad kompetens och därmed ett flertal olika aktörer.⁵⁰ Det är med hänsyn till detta viktigt att entreprenadens arbete samordnas på ett effektivt sätt.⁵¹

En följd av att arbetena är omfattande är att det i förväg kan vara svårt att förutse hur det slutgiltiga resultatet kommer att bli. Eftersom avtalsföremålet inte existerar vid avtalets ingående finns det utrymme att ändra det slutgiltiga resultatet över tid. Det är vanligt förekommande i entreprenadbranschen att beställaren ges en ändringsbefogenhet.⁵² Ändringarna kan bero på såväl beställarens egna önskemål som oförutsebara omständigheter.⁵³ Flexibiliteten att ändra i arbetena kan anses vara utmärkande för totalentreprenader eftersom förfrågningsunderlaget inte behöver innehålla utförliga beskrivningar och den detaljerade projekteringen sker efter avtalets ingående.⁵⁴ För att

⁴⁵ Deli (2017) s. 16.

⁴⁶ Ingvarson och Utterström (2020) s. 19.

⁴⁷ NJA 2013 s. 271 p. 7.

⁴⁸ NJA 2013 s. 271 p. 7 och NJA 2014 s. 960 p. 12.

⁴⁹ Se t.ex. NJA 2013 s. 271 p. 7.

⁵⁰ Hagström och Bruserud (2014) s. 37 ff.

⁵¹ Johansson (2007) s. 10 f.

⁵² Jfr t.ex. ABT 06 kap. 2 § 3, NS 8405 p. 22.1 och AB 18 § 23.

⁵³ Hedberg (1996) s. 62 ff.

⁵⁴ Hedberg (2010) s. 191.; Ossmer och Wollsén s. 21 f.

entreprenören ska kunna projektera och bygga utifrån vad beställaren efterfrågar är det därmed viktigt att beställaren är villig att kommunicera avseende relevant information med entreprenören.⁵⁵

Högsta domstolen har även påpekat att ett av entreprenadavtalens särdrag är att avtalen ofta pågår under en lång tid.⁵⁶ Detta kan betraktas som en följd av att avtalen omfattar stora och komplexa arbeten där flertalet ändringar sker under entreprenadtiden.⁵⁷ Den långa avtalstiden skapar en ökad risk för oförutsägbara händelser, vilka kan ha en stor inverkan på uppdragets långvarighet.⁵⁸ Dessa omständigheter kan vara innanför eller utanför parternas kontroll och kan till exempel avse väderförhållanden eller internationella påverkansfaktorer.⁵⁹ Sådana förhållanden kan i sin tur påverka tillgängligheten av nödvändigt material.⁶⁰ Den långa avtalstiden medför således att parterna i entreprenadavtal, till skillnad från till exempel köpeavtal, tar ett särskilt risktagande.

Entreprenadavtalets särdrag medför bland annat att naturaborgenären (beställaren) åtar sig en annorlunda roll jämfört med ett flertal andra avtalstyper.⁶¹ Beställarens medverkan är nödvändig för avtalets fortlöpande. Viktiga skyldigheter är bland annat att tillgodose entreprenören med olika handlingar, granska dessa och lämna besked om oklarheter eller andra relevanta förhållanden.⁶²

2.3 Totalentreprenad och projektering

En vanlig uppdelning mellan entreprenadformer är totalentreprenad och utförandeentreprenad. Det som skiljer entreprenadformerna åt är vem som åläggs ansvaret för att projektera och uppfylla avtalets funktion.⁶³ I en utförandeentreprenad har beställarens ansvar för att projektera entreprenaden. När detta är gjort sluts ett avtal med en entreprenör som sedan ska utföra bygget av entreprenaden baserat på den projektering som framgår av beställarens förfrågningsunderlag.⁶⁴ I en totalentreprenad är det i stället entreprenören som svarar för projekteringen. Beställaren föreskriver som utgångspunkt ett funktionskrav i förfrågningsunderlaget, vilket entreprenören svarar för att utreda, projektera och utföra.⁶⁵ Med funktionskrav avses hur entreprenaden ska fungera

⁵⁵ Iversen (2016) s. 430; ABT 06 kap. 2.

⁵⁶ NJA 2013 s. 271 p. 7 och NJA 2014 s. 960 p. 12.

⁵⁷ NJA 2014 s. 960 p. 12.

⁵⁸ Utterström (2022) s. 130.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Hagström och Bruserud (2014) s. 38 ff.

⁶¹ Bengtsson (1976) s. 105 f.

⁶² Johansson (2007) s. 9 ff.; Sandvik (1966) s. 103.

⁶³ NJA 2009 s. 388.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Johansson (2007) s. 68.

när den är färdigställd. En funktion kan till exempel vara att det som ska byggas är ett garage.⁶⁶

Utmärkande för totalentreprenader är alltså att ansvaret för projektering ligger på entreprenören.⁶⁷ Att entreprenören ska projektera entreprenaden innebär att denne ska omvandla beställarens krav till projekterade tekniska lösningar.⁶⁸ Som utgångspunkt baseras detta på beställarens uppgifter i förfrågningsunderlaget.⁶⁹ Exempel på projektering är valet av material som taket på ett hus ska byggas i.

Trots att utgångspunkten för totalentreprenader är att beställaren enbart ska föreskriva funktionskrav är beställaren fri att föreskriva mer detaljerade beskrivningar av till exempel en viss konstruktion eller teknisk lösning.⁷⁰ Beställaren har därmed möjlighet att välja i vilken utsträckning denne vill beskriva det resultat som entreprenören ska åstadkomma och det är vanligt att beställaren i stället för att enbart ange funktionskrav föreskriver teknisk lösning.⁷¹ Anledningen till detta kan vara att valet av teknisk lösning till exempel kan påverka livstidskostnaden eller utseendet på avtalsföremålet.⁷² Oavsett hur aktiv beställaren väljer att vara i projekteringen av totalentreprenaden är det viktigt att det önskade resultatet är tydligt beskrivet så att det på ett objektivt sätt går att konstatera om detta uppfyllts eller inte.⁷³

2.4 Totalentreprenad enligt ABT 06

Standardavtalet ABT 06 reglerar totalentreprenader och införlivas i stor utsträckning i avtal avseende denna entreprenadform.⁷⁴ Avtalet är framförhandlat av styrelsen i Byggandets Kontraktskommitté. Styrelseledamöterna representerar i sin tur olika grupper inom branschen, som till exempel byggherrar, entreprenörer och konsulter. Resultatet av att avtalet är framförhandlat av olika intresseorganisationer är att produkten blivit en kompromiss där motstående intressen är tänkta att balanseras mot varandra.⁷⁵

I förordet till ABT 06 framgår att standardavtalet är avsett att användas för entreprenadavtal ”där entreprenören i förhållande till beställaren svarar för projektering och utförande”. Beställaren ska enligt avtalet föreskriva krav på

⁶⁶ NJA 2009 s. 388.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Eringstam och Sandahl (2022) s. 26.

⁶⁹ Hedberg (2010) s. 190 f.

⁷⁰ Johansson (2007) s. 68; jfr även NJA 2009 s. 388.

⁷¹ Hedberg (2010) s. 191.; Ossmer & Wollén (2007) s. 21 f.; Svensk Byggtjänst, Totalentreprenader för ökad innovationsförmåga.

⁷² Ossmer och Wollén (2007) s. 21 f.

⁷³ Hedberg (2010) s. 190

⁷⁴ NJA 2009 s. 388.

⁷⁵ Se ABT 06 s. 3.

en funktion, teknisk lösning eller referensobjekt, vilket entreprenören sedan ska ta fram underlag för och utföra så att detta uppfylls.⁷⁶ Entreprenören åläggs ett så kallat funktionsansvar, vilket beskrivs såväl i ABT 06:s förord som begreppsbestämningar.⁷⁷ I förordet definieras funktionsansvar enligt följande: ”I en totalentreprenad svarar entreprenören inom ramen för sitt åtagande för att objektet uppfyller avtalad funktion. I den mån en särskild funktion inte avtalats ingår det i entreprenörens åtagande att objektet ska fungera för den planerade användningen som beställaren har redovisats för entreprenören.” Vidare förklaras funktionsansvar i begreppsbestämningen som ”ansvar för att avtalad funktion uppnås”. Detta innebär att den funktion som entreprenören levererar ska vara lämplig för sitt ändamål.⁷⁸

⁷⁶ Se ABT 06 kap. 1 § 1 och Ossmer och Wollmén (2007) s. 33

⁷⁷ Deli (2017) s. 21 f.

⁷⁸ Ibid s. 21.

3 Beställarens medverkansskyldigheter enligt dispositiv rätt

3.1 Introduktion

Entreprenadavtalets särdrag medför att kommunikationen mellan beställare och entreprenör är av stor relevans. För att undvika missförstånd och fel i projekteringen är det viktigt att entreprenören hålls informerad om beställarens krav och önskemål för entreprenaden.⁷⁹ Sådan information kan lämnas antingen genom att beställaren på eget initiativ underrättar entreprenören om missförstånd eller brister hänförliga till projekteringen eller genom att entreprenören, när denne uppdagar sådana oklarheter, frågar beställaren om klargörande.

För att förstå vilka skyldigheter som beställaren har att kommunicera med entreprenören avseende projekteringen när detta inte direkt framgår av avtalet är det relevant att se till entreprenadrättens dispositiva rätt. Nedan följer därmed en redogörelse för vad som allmänt gäller för beställarens skyldighet att kommunicera med entreprenören enligt dispositiv rätt.

3.2 Den allmänna lojalitetsplikten

3.2.1 Lojalitetsplikten som allmän rättsprincip

Den allmänna lojalitetsplikten är en allmän rättsprincip.⁸⁰ Det förekom länge tveksamheter angående huruvida det faktiskt föreligger en lojalitetsbaserad rättsprincip eller inte. Under senare tid har detta förändrats och det har framhållits att det föreligger en lojalitetsplikt även utanför lagreglerade fall.⁸¹

Den lojalitetsbaserade rättsprincipen definieras ofta som en plikt att iaktta eller tillvarata motpartens intressen i syfte att båda parter ska få ut så mycket som möjligt av avtalsrelationen.⁸² Genom ett lojalt agerande ska parterna alltså både vidta och underlåta att vidta handlingar för att underlätta för sin motpart och se till så att denne inte lider onödig skada.⁸³ Det kan kort nämnas att det faktum att principen definieras som en plikt är omdiskuterat.⁸⁴ I min mening är benämning av lojalitetsplikten en mer rättvisande definition än lojalitetsprincipen. Detta med hänsyn till att den inte enbart används som

⁷⁹ Se avsnitt 2.1.

⁸⁰ Jfr t.ex. prop. 2008/09:88 s. 26 och prop. 1984/85:110 s. 39.; se definition av allmän rättsprincip i avsnitt 1.4.1.

⁸¹ NJA 2021 s. 943.

⁸² NJA 2021 s. 943 p. 15.

⁸³ Jfr NJA 2021 s. 943.

⁸⁴ Jfr t.ex. Munukka (2011) s. 12.

argumentationsstöd för tolkning utan av principen kan även anses följa särskilda förpliktelser.

Nämnas ska att den allmänna lojalitetsplikten länge har varit kritiserad för att vara vag.⁸⁵ Detta eftersom dess innebörd, likt andra avtalsrättsliga principer, är svår att definiera.⁸⁶ I syfte att konkretisera principen har Högsta domstolen preciserat ett antal regler. En sådan regel avser till exempel hur passivitet kan medföra att part förlorar rätten att göra sina rättigheter gällande.⁸⁷ Utöver detta har ett flertal faktorer som är relevanta vid bedömningen av huruvida ett brott mot lojalitetsplikten föreligger identifierats. Sådana faktorer är till exempel parternas rimliga förväntningar, respekt för motparterens intresse, riskfyllt agerande som medför skada för motparten samt styrkeförhållandet mellan parterna. Med styrkeförhållande kan till exempel entreprenörens kunskapsmässiga övertag eller beställarens ekonomiska övertag avses.⁸⁸

3.2.2 Kommunikation enligt lojalitetsplikten

Lojalitetsplikten medför att parterna i väsentliga delar av avtalet ska lämna varandra upplysningar och klargörande av parts uppfattning.⁸⁹ Detta innebär – i entreprenadavtal – att beställaren ska informera entreprenören om såväl *faktiska* förhållanden som *uppfattningar* om sådana.⁹⁰ Att parterna ska upplysa och klargöra information för varandra kan benämnas som upplysningsplikt och klargörandeplikt.⁹¹ Upplysningsplikten innebär att parterna på eget initiativ ska lämna information, vilket till exempel kan avse omständigheter som förändras under avtalstidens gång.⁹² I en totalentreprenad kan detta tänkas röra sig om att beställaren mottar ett myndighetsbeslut som påverkar entreprenadens fortlöpande.

Klargörandeplikten handlar snarare om en skyldighet att förklara någonting, vilken främst blir relevant när detta efterfrågas.⁹³ Skyldigheten att klargöra avser ofta en förpliktelse att närmare precisera vad den avtalade prestationen går ut på.⁹⁴ Detta kan tänkas avse en precision av det funktionskrav som beställaren föreskrivit. Beställaren har således en skyldighet att i viss utsträckning både på eget initiativ samt när det efterfrågas, lämna information för entreprenörens projektering.

⁸⁵ Munukka (2011) 102 f.

⁸⁶ Se t.ex. NJA 2021 s. 943 p. 9–13.

⁸⁷ Se t.ex. NJA 2002 s. 630 och NJA 2017 s. 203.

⁸⁸ NJA 2021 s. 943; Ramberg och Ramberg (2022), s. 42 f.

⁸⁹ NJA 2017 s. 203 p. 8.

⁹⁰ Se Ramberg och Ramberg (2022) s. 41.; jfr även NJA 2017 s. 20.

⁹¹ Ibid s. 38 f.; Nicander (1996) s. 33.

⁹² Nicander (1996) s. 33.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ramberg och Ramberg (2022) s. 38 f.

Att parterna ska upplysa och klargöra information i väsentliga delar av avtalet innebär att informationen ska vara av *betydelse* för avtalet. Upplysningsplikten och klargörandeplikten innebär alltså inte att parterna behöver tillgodose varandra med all tänkbar information.⁹⁵ Vad som närmare är av betydelse för avtalet beror på omständigheterna i det enskilda fallet. Relevanta faktorer är till exempel avtalets långvarighet och behovet av samverkan.⁹⁶ Entreprenadavtal avser ofta avtal som varar under lång tid och som kräver mycket samarbete, vilket medför att omfattningen av omständigheter av betydelse kan anses mer långtgående än till exempel vid ett köpeavtal.⁹⁷ En omständighet av betydelse kan förmodligen anses omfatta många förhållanden som entreprenören typiskt sett har ett befogat intresse av att bli informerad om.⁹⁸ Det får antas att en entreprenör har ett befogat intresse av att bli delgiven information som påverkar dennes arbete.

Den faktor att långvariga avtal i större utsträckning förutsätter en lojal samverkan betyder inte att lojalitetsplikten ska tolkas allt för långtgående i entreprenadavtal.⁹⁹ Entreprenadrätten präglas av en konkurrensutsatt miljö och trots behovet av ett lojalt agerande får parterna i första hand tänka på sig själva.¹⁰⁰ Enligt Ramberg & Ramberg är det enbart om det inte kostar för mycket som part bör vara aktiv till förmån för motparten.¹⁰¹ Till exempel ska åtgärder som inte är affärsmässigt motiverade inte ligga denne till last.¹⁰²

Högsta domstolen uttalade i NJA 2021 s. 943 att lojalitetsplikten inte i allt för stor utsträckning ska hindra parterna från att vidta ekonomiskt rationella handlingar, trots att handlingen kan medför negativa konsekvenser för motparten. Detta innebär att viss information får underlåtas att överlämnas trots att detta i viss mån medför skada för motparten.¹⁰³ Faktorer att ta hänsyn till vid denna bedömning kan vara avtalets egentliga syfte, parternas kostnader samt andra risker som informationslämnande kan medföra.¹⁰⁴ Att entreprenören missgynnas av beställarens underlåtenhet att lämna information är alltså inte tillräckligt skäl för att beställarens passivitet ska utgöra ett brott mot lojalitetsplikten.¹⁰⁵ I samma rättsfall uttalade Högsta domstolen att om part, trots att ett agerande medför skada för denne själv, behöver agera lojalt.

⁹⁵ NJA 2017 s. 203 p. 8.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Se t.ex. NJA 2017 s. 203 och NJA 2018 s. 171.

⁹⁸ Samuelsson (2022) s. 135; Hedberg (2010) s. 50; Utterström (2022) s. 254.

⁹⁹ Jfr t.ex. NJA. 2021 s. 943.

¹⁰⁰ Ramberg och Ramberg (2022) s. 37 f.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Jfr t.ex. Gävle tingsrätts dom 2010-11-25 i mål nr. T 115-09.

¹⁰³ NJA 2021 s. 943 p. 13.

¹⁰⁴ Nicander (1996) s. 35.

¹⁰⁵ NJA 2021 s. 943 p. 13.

I vilka situationer som part får beakta sina egna intressen till nackdel för lojalitetsprincipen är oklart. Det dock kan noteras att begräsningar av lojalt agerande baserat på ekonomiska konsekvenser förmodligen inte avser det faktiska informationsutbytet eftersom det med dagens metoder inte är särskilt kostsamt att överföra information samt att beställaren ändå har en skyldighet att delta i möten med entreprenören. I stället bör kostnaden hänföras till *utredandet* av den information som efterfrågas eller *riskan* för ansvar för viss information som överlämnas. Detta kan till exempel tänkas avse situationer då beställaren mottar en stor mängd information som är resurskrävande att utreda eller på grund av osäkerhet inte vill lämna anvisningar som denne behöver ta ansvar för.

3.3 Närliggande avtalstyper

3.3.1 Överväganden om en analog tillämpning av 50 § köplagen och 45 § konsumenttjänstlagen

Högsta domstolen har påtalat att köplagen är av särskild betydelse för entreprenadrättens dispositiva rätt. Köplagen kan bli relevant vid såväl tolkning som utfyllnad av avtal.¹⁰⁶ Tolkning av allmänna bestämmelser mot bakgrund av köplagen blir främst relevant när samma begrepp förekommer både i avtalet och i köplagen. En analogisk tillämpning kan däremot bli relevant vid utfyllnad.

Vid en analogisk tillämpning av köplagen behöver hänsyn tas till att reglerna inte är direkt anpassade efter det aktuella avtalet. En justering efter avtalstyp och omständigheterna i det enskilda avtalet kan vara nödvändig. Detta kan vara särskilt viktigt när det rör entreprenadavtal med hänsyn till de särdrag som ett sådant avtal består av.¹⁰⁷ Hänsyn kan bland annat behövas tas till utformningen av entreprenaden och riskfördelningen mellan parterna.¹⁰⁸

I 50 § köplagen stadgas att ”köparen skall medverka till köpet på ett sådant sätt som skäligen kan förväntas av honom för att säljaren skall kunna fullgöra köpet”.¹⁰⁹ Bestämmelsen reglerar köparens medverkansskyldighet till avtalet före avlämnande, utöver vad som gäller angående betalning och får främst betydelse när det handlar om varor som är speciellt utformade eller anskaffade.¹¹⁰ Vid en analogi av bestämmelserna vad gäller avtal avseende

¹⁰⁶ NJA 2018 s. 653; NJA 1975 s. 281.

¹⁰⁷ NJA 2014 s. 960.

¹⁰⁸ Se avsnitt 2.2.

¹⁰⁹ Jfr även CISG art. 60.

¹¹⁰ Prop. 1988/89:76, s. 158.

totalentreprenader får hänsyn bland annat tas till att entreprenadavtal i större utsträckning bygger på förtroende och samverkan mellan parterna.¹¹¹

Vidare har Högsta domstolen, bland annat i NJA 2013 s.1174, uttalat att det vid utrönande av entreprenadavtalets dispositiva rätt går att finna ledning i analogier av konsumenttjänstlagen. Detta med hänsyn till att lagen är ensam i svensk rätt med att reglera materiella uppdragsavtal.¹¹² En sådan tillämpning behöver dock ske med försiktighet eftersom regleringen utgår från ett konsumentskydd som inte alltid är lämpligt att tillämpa mellan två näringsidkare. Detta innebär att en avvägning behöver göras.¹¹³ Av domen framgår att lagen främst kan tjäna som vägledning i den mån som en bestämmelse bygger på en allmän obligationsrättslig princip. En utgångspunkt för detta är när konsumenttjänstlagen och köplagen reglerar samma princip.¹¹⁴

Av 45 § konsumenttjänstlagen framgår att säljare får inställa arbete om konsumenten inte medverkar till utförandet av tjänsten i den mån det har avtalats om. Att medverka enligt 45 § konsumenttjänstlagen aktualiseras först när detta har avtalats om innebär inte att konsumentens medverkan nödvändigtvis behöver framgå av avtalet. I specifika situationer kan det vara underförstått att konsumenten på ett inte obetydligt sätt ska medverka till tjänstens utförande genom att vara delaktig i till exempel planläggning av arbete och pris-sättning.¹¹⁵ I entreprenadavtal mellan två jämbördiga parter kan tänkas att sådana skyldigheter i större utsträckning är underförstådda.

Avseende beställarens medverkan enligt dispositiv rätt är en analogisk tillämpning av 50 § köplagen och 45 § konsumenttjänstlagen aktuell, så länge anpassning sker efter avtalstypen. En sådan tillämpning kan dels motiveras av lojalitetspliktens roll i entreprenadavtal, dels av att bestämmelserna har en generell karaktär. Ytterligare stöd för en sådan tillämpning kan finnas i att 50 § köplagen och 45 § konsumenttjänstlagen ger uttryck för samma princip avseende naturagäldenärens medverkan. I det aktuella fallet behöver entreprenadavtalets särdrag samt den faktor att avtalet rörd två jämbördiga näringsidkare beaktas. Med hänsyn till att den aktuella entreprenaden inte avser en konsumententreprenad finns anledning att beakta viss försiktighet vid en tillämpning av 45 § konsumenttjänstlagen. En sådan analogisk tillämpning av bestämmelserna medför, i jämförelse med lojalitetsplikten självständigt, ett mer handfast stöd för hur den dispositiva rätten ska förstås.

¹¹¹ NJA 2014 s. 960.

¹¹² NJA 2013 s. 1174 p. 9.

¹¹³ Prop. 1984/85:110 s. 142.

¹¹⁴ Hellner m.fl. (2019) s. 101 f.

¹¹⁵ Prop 1984/85:110 s. 320 f.

3.3.2 Kommunikation enligt 50 § köplagen och 45 § konsumenttjänstlagen

Medverkansskyldigheten enligt 50 § köplagen omfattar i princip alla typer av handlingar.¹¹⁶ Av förarbeten framgår att bestämmelsen bland annat avser olika former av informationslämnande, som till exempel en skyldighet att specificera en vara samt att i olika utsträckning inkomma med råd och anvisningar om avtalsprestationen.¹¹⁷

Om det inte närmare specificeras i det aktuella köpeavtalet kan det vara svårt att avgöra hur långt köparens skyldighet att medverka sträcker sig.¹¹⁸ Enligt ordalydelsen i 50 § köplagen begränsas medverkan till vad som är ”skäligt” samt ”nödvändigt” för avtalets fullgörande. Detta medför att beställaren, vid en sådan tillämpning, inte behöver tillgodose entreprenören med all information som efterfrågas för att tillfredsställa dennes behov.¹¹⁹ Av förarbetena framgår att skälighetsbedömningen är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Ramberg och Herre poängterar att denna bedömning kan vara beroende av säljarens förpliktelser enligt avtalet.¹²⁰ Ytterligare riktlinjer för vilka omständigheter som kan påverka skyldighetens omfattning framgår emellertid inte.¹²¹

Skälig medverkan i ett avtal avseende totalentreprenader sträcker sig längre än i ett köpeavtal. Detta med hänsyn till att behovet av förtroende och samverkan är högt för avtalets fortlöpande samt att entreprenören åläggs långtgående skyldigheter att åstadkomma det som beställaren föreskrivit.¹²² Beställaren i en totalentreprenad behöver således i större utsträckning lämna specifikationer och riktlinjer för tjänstens utförande än vad en köpare behöver. Det kan tänkas att skälig medverkan är beroende av hur långtgående krav som beställaren föreskrivit samt hur tydliga dessa krav är. Entreprenören har en skyldighet att bygga enligt beställarens föreskrivna krav. Ett sådant avtal förutsätter därmed att beställaren tydligt föreskriver vad denne vill åstadkomma så att entreprenören kan utföra sina förpliktelser.

Vidare innebär att medverkan ska vara nödvändig att säljaren ska vara beroende av beställarens medverkan. Detta kan till exempel avse situationer då

¹¹⁶ Ramberg och Herre (2016) s. 449.

¹¹⁷ Svea hovrätts dom 2023-07-11 i mål nr T 7703-23.

¹¹⁸ Ramberg och Herre (2016) s. 449.

¹¹⁹ 50 § Köplagen.

¹²⁰ Ramberg och Herre (2016) s. 449.

¹²¹ Prop. 1988/89:76, s. 158.

¹²² Jfr NJA 2014 s. 960 samt Ramberg och Herre (2016) s. 449.

säljaren behöver köparens anvisningar för att avlämna varan i avtalat skick.¹²³
I följande dom ansågs köparens medverkan vara såväl skälig som nödvändig:

Svea hovrätts dom 2023-07-11 i mål nr T 7703-23: Målet rörde en köparens medverkansskyldighet när parterna hade avtalat om delleverans av varor. Efter att ett fåtal leveranser skett begärde köparen att få testa varorna innan nästa leverans kom. Säljaren ställde efter detta frågor vid ett flertal tillfällen angående om när leveransen skulle återupptas. Efter att köparen inte svarat på dessa frågor ansåg Hovrätten att köparen inte medverkat på ett sådant sätt att köpet kunnat fullgöras av säljaren. 50 § köplagen ansågs således innefatta en skyldighet för köparen att svara på frågor rörande den löpande leveransen av varor.

Även medverkan enligt 45 § konsumenttjänstlagen innefattar informationslämnande. I förarbeten anges att medverkan kan utgöras av aktivt deltagande eller bidragande åtgärder, vilket till exempel kan avse ett specificerande av uppdragets innehåll. En sådan specifikation kan avse val av material. Medverkansskyldigheten i 45 § konsumenttjänstlagen begränsas dock inte, till skillnad från 50 § köplagen, av att medverkan är nödvändig för avtalets fullgörande. I stället krävs att konsumentens medverkan utgör en *väsentlig förutsättning* för uppdraget. Detta innebär att om näringsidkaren kan utföra tjänsten på ett rimligt sätt utan konsumenten bör detta göras.¹²⁴ Detta får bedömas mot vad som avtalats samt mot bakgrund av säljarens allmänna omsorgsplikt.¹²⁵ Väsentlig medverkan exemplifieras i förarbetet med att om konsumenten sagt att denne ska medverka som hantlangare men inte gör det och arbetet till följd av det blir betydligt mer arbetskrävande för säljaren har denna rätt att inställa arbetet. Konsumentens medverkan kan omfatta såväl ett aktivt deltagande som ett bidrag med åtgärder som underlättar arbetet.¹²⁶

I en totalentreprenad kan väsentlig medverkan omfatta förtydligande av beställarens förskrivna krav som är svåra att förstå, vilket i sin tur skulle kunna innebära onödigt arbete och extra kostnader för entreprenören. En tillämpning av konsumenttjänstlagen förutsätter då att sådan medverkan har avtalats om. Vid en analogisk tillämpning av konsumenttjänstlagen kan tänkas att sådan medverkan i större utsträckning kan vara underförstådd. Detta med hänsyn till att det inte finns samma konsumentskyddande behov.

Av förarbetena framgår att säljarens möjlighet att ställa in arbete främst blir relevant när köparens underlåtenhet att medverka tyder på att det inte längre

¹²³ Ramberg och Herre (2016) s. 108.

¹²⁴ Prop 1984/85:110 s. 320 f.

¹²⁵ Jfr 4 § konsumenttjänstlagen.

¹²⁶ Prop 1984/85:110 s. 321.

finns något intresse i att få uppdraget utfört enligt avtalet.¹²⁷ Detta kan jämföras med situationer då passivitet likställs med en viljeförklaring till att arbetena inställs.¹²⁸ I följande dom har underlåtenhet att klargöra uppdraget när naturagäldenären inkommer med skriftliga frågor ansetts tyda på avsaknad av sådant intresse:

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2006-10-20 i mål nr T 4726 – 04: I en entreprenadvist från Hovrätten för Västra Sverige berördes frågan om beställarens medverkansskyldighet mot bakgrund av 45 § konsumenttjänstlagen. I entreprenaden hade entreprenören i ett flertal fall kontaktat beställaren i syfte att få klarhet i frågor angående entreprenadens utförande och omfattning. Beställaren höll sig passiv vid varje påminnelse. Hovrätten hänvisade i sin bedömning till 45 § konsumenttjänstlagen och menade att parternas avtal måste anses innefatta en skyldighet att svara på skriftliga meddelanden med för entreprenadens utförande nödvändig information och som initierats av beställaren, även om detta in framgår uttryckligen. Enligt domstolen är detta av extra relevant när frågorna rör oklarheter som ger upphov till huruvida konsumenten har ett intresse av att få tjänsten utförd.

Sammantaget kan sägas att en analogisk tillämpning av 50 § köplagen och 45 § konsumenttjänstlagen ålägger köparen en skyldighet att medverka till avtalet genom att kommunicera med säljaren. För att en sådan skyldighet ska aktualiseras krävs dock att informationen åtminstone är av väsentlig betydelse för avtalet och inte orsakar för stora olägenheter för köparen. Att informationen ska vara av väsentlig betydelse är ett högt ställt krav. Bestämmelserna behöver i sin tur anpassas efter det särskilda avtalet. Med hänsyn till att den för uppsatsen aktuella totalentreprenaden saknar behov av konsumentskydd samt förutsätter ett högre förtroende mellan parterna än vad ett köpeavtal gör finns anledning att tänka att beställarens skyldighet att lämna information är mer omfattande i det aktuella entreprenadavtalet.

3.4 Avslutande reflektioner

Enligt den dispositiva rätten ska beställare medverka i skälig omfattning genom att delge entreprenören information. Skyldigheten att lämna information är begränsad till att avse information som är av betydelse för avtalet samt inte vara för betungande för beställaren.

Den dispositiva rätten är generellt utformad och det är svårt att närmare precisera vilken information som ska lämnas av beställaren. Av lojalitetsplikten framgår att huvudregeln är att beställaren ska lämna upplysningar och

¹²⁷ Prop. 1984/85:110 s. 321.

¹²⁸ NJA 2018 s. 171 p. 15.

klargöranden av betydelse för avtalet. En analog tillämpning av 50 § köplagen och 45 § konsumenttjänstlagen skulle mer konkret innebära att informationslämnande avser riktlinjer, specifikationer och andra anvisningar i syfte att underlätta för naturagäldenären. Med hänsyn till paragrafernas generella utformning är med största sannolikhet även andra former av informationslämnande aktuellt. Detta kan innefatta lämnande av underrättelser som inte specifikt är kopplade till utformningen av varan men som ändå kan påverka hur den ska tillverkas.

Beställarens skyldighet att kommunicera med entreprenören avseende projekteringen kan enligt dispositiv rätt anses vara begränsad till vad som är skäligt. Detta innebär att parternas intressen behöver balanseras mot varandra och att en proportionalitetsbedömning kan bli för handen. Enligt lojalitetsplikten bör en sådan bedömning göras bland annat med hänsyn till vilka ekonomiska olägenheter medverkan innebär för beställaren. Detta får i sin tur vägas mot i vilken utsträckning entreprenörens arbete är beroende av beställarens medverkan.

4 Tolkning av beställarens medverkansskyldigheter enligt ABT 06

4.1 Introduktion

Det är viktigt att beställaren håller entreprenören underrättad om omständigheter som kan påverka projekteringen, eftersom denna ska ligga till grund för utförandet av entreprenaden.¹²⁹ ABT 06 innehåller ett flertal regler om beställarens skyldighet att kommunicera med entreprenören, vilka ofta uppfylls i samband med byggmöten och projekteringsmöten som parterna enligt ABT 06 kap. 3 § 3 ska delta på.¹³⁰ Förpliktelserna avser både skyldigheten att underrätta entreprenören och skyldigheter att besvara entreprenörens underrättelser.¹³¹ Nedan följer en genomgång och tolkning av de bestämmelser som är relevanta för beställarens skyldighet att kommunicera om entreprenörens projektering av entreprenaden.

4.2 Lojal samverkan

Av förordet till ABT 06 framgår att god kommunikation och samverkan mellan parterna är nödvändigt för ett gott resultat. Detta medför att parterna bör finna former för en fortlöpande dialog och inom ramen för den allmänna lojalitetsplikten ska visa varandra förtroende och öppenhet.¹³² Uttalandena i förordet bör betraktas som målsättningar för parternas kommunikation under entreprenaden, snarare än förpliktelser som medför rättsverkningar.¹³³

Skyldigheten att agera lojalt uppstår inte genom hänvisningarna till lojalitetsplikten i ABT 06, utan vilar i stället på allmän förmögenhetsrättslig grund.¹³⁴ Hänvisningarna till lojalitetsplikten bör därmed betraktas som ett sätt att belysa vikten av principen och dess relevans under alla entreprenadens faser. Avtalet innehåller i sin tur ett flertal lojalitetsgrundade skyldigheter vilka bland annat avser parternas kommunikation.¹³⁵

¹²⁹ Se avsnitt 2.3.

¹³⁰ ABT 06 s. 3 och Johansson (2007) s. 83.

¹³¹ Jfr t.ex. ABT 06 kap. 2 § 7 och kap. 2 § 10.

¹³² ABT 06 s. 3.

¹³³ Samuelsson (2022) s. 24.

¹³⁴ Se avsnitt 3.2.1.

¹³⁵ Ibid.

4.3 Beställarens underrättelseskyldighet avseende projekteringen

4.3.1 ABT 06 kap. 2 § 10

I ABT 06 kap. 2 § 10 åläggs beställaren en skyldighet att utan dröjsmål underrätta entreprenören om denne upptäcker att omständigheter av betydelse för entreprenaden ändras eller tillkommer. Bestämmelsen utgör en förkortad version av den mer utförliga underrättelseskyldigheten som föreskrivs i AB 04 kap. 2 § 9. Skillnaden är att motsvarande bestämmelse i AB 04 även uttryckligen omfattar brister som beställaren upptäcker i kontraktshandlingarna samt om denna upptäcker att lämnad information avviker från kontraktshandlingarna.

Omskrivningen i ABT 06 anses medföra många oklarheter, varav en är den faktor att bestämmelsen enbart omfattar omständigheter som är av betydelse för entreprenaden.¹³⁶ Att fastställa vad som utgör en omständighet av betydelse är svårt. Bedömningen får bland annat göras mot bakgrund av lojalitetsplikten och kommer i stor utsträckning vara beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Detta medför att det är svårt att uttala sig generellt om vilka omständigheter som aktualiserar en underrättelseskyldighet enligt bestämmelsen.¹³⁷ I litteraturen finns uppfattningen att en omständighet har betydelse när denna inverkar på åtagandets omfattning. Detta kan till exempel avse tidsfaktorer.¹³⁸

I min mening finns det mot bakgrund av bestämmelsens generella utformning anledning att tolka bestämmelsen brett. Även lojalitetspliktens inverkan i långvariga avtalsförhållanden talar för att en omständighet av betydelse inte ska tolkas restriktivt.¹³⁹ Bestämmelsen måste betraktas som en lojalitetsgrundad plikt som baseras på parternas skyldighet att underlätta för varandra och undvika att motparten drabbas av onödiga skada.¹⁴⁰ Mot bakgrund av hur en omständighet av betydelse enligt kan anses omfatta omständigheter som entreprenören har befogat intresse av att informeras om finns även anledning att förstå kap. 2 § 10¹⁴¹ på liknande sätt.¹⁴² Mot denna bakgrund bör en brist eller otydlighet i projekteringen utgöra en omständighet av betydelse, åtminstone i den utsträckning som det påverkar dennes arbete.

¹³⁶ Hedberg (2012) s. 210.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Samuelsson (2022) s. 136.

¹³⁹ Se t.ex. NJA 2017 s. 203 och NJA 2018 s. 171.

¹⁴⁰ Se avsnitt 3.2.2.

¹⁴¹ Hänvisningar som sker utan benämning av lag eller avtal åsyftar bestämmelser i ABT 06.

¹⁴² Avsnitt 3.2.2.

Att en omständighet är av betydelse innebär inte i sig att omständigheten har ändrats eller tillkommit. Detta betyder att det kan föreligga omständigheter av betydelse som inte omfattas av underrättelseskyldigheten i kap. 2 § 10.¹⁴³ En sådan omständighet kan till exempel vara när part under entreprenadtiden spontant uppdagar en *dittills* okänd bristfällighet i kontraktshandlingarna.¹⁴⁴ Om beställarens därmed uppdagar en brist i en befintlig handling som är relevant för projekteringen omfattas denna inte av bestämmelsen.

Vidare krävs, för att part ska åta sig en underrättelseskyldighet enligt bestämmelsen, att part har ”upptäckt” omständigheten. Detta innebär att bestämmelsen inte ålägger beställaren en undersökningsplikt och att enbart förhållanden som part upptäckt kan utgöra grund för utebliven underrättelse.¹⁴⁵ Det kan diskuteras hur bedömningen av part har upptäckt ska ske vid en utebliven underrättelse. Högsta domstolens dom i NJA 2013 s. 1174 kan förstås som att även vad part bort ha upptäckt ska omfattas av underrättelseskyldigheten.

En sådan uppfattning framgår även av litteraturen. Enligt motiven till AB 72 får det i det enskilda fallet bedömas vad som fodras för att parterna skall anses ha försummat sin underrättelseskyldighet.¹⁴⁶ Vad som åsyftas med detta är inte självklart men det kan uppfattas som att det vid ett culpöst agerande ändå kan föreligga ett krav på att omständigheten borde ha upptäckts.¹⁴⁷ Även Håstads uppfattning av motsvarande bestämmelse i AB 04 är att part kan bli ansvarig för utebliven underrättelse även om denne inte upptäckt omständigheten. Han menar att även omständigheter som part måste ha upptäckt omfattas eftersom detta skulle innebära ett krav på aktsamhet. En sådan tolkning medför att beställaren när denna utför olika kontroller och granskningar behöver vidta viss noggrannhet. Om part inte underrättar om en uppenbar brist som denne till exempel missar på grund av en oaktsam granskning enligt kap. 2 § 9 kan det innebära ett åsidosättande av underrättelseskyldigheten i kap. 2 § 10.¹⁴⁸

I min mening skulle en snäv tolkning av kravet på upptäckt i kap. 2 § 10 kunna hämma parternas lojala samverkan. Ett restriktivt krav på upptäckt kan medföra att en beställare med låg aktivitet i mindre utsträckning kommer presumeras ha upptäckt en omständighet och därav i mindre utsträckning åläggs ansvar. Mot denna bakgrund finns skäl att mot bakgrund av lojalitetsplikten tolka bestämmelsen till att åtminstone omfatta omständigheter som part *måste ha upptäckt*. Detta medför ett krav på att beställaren i viss mån är aktsam när

¹⁴³ Samuelsson (2022) s. 139.

¹⁴⁴ Jfr AB 04 kap. 2 § 9 och Samuelsson (2022) s. 135.

¹⁴⁵ Jfr kap. 2 § 9 och Samuelsson och Utterström (2024) s. 95 f.

¹⁴⁶ Motiv AB 72 (1985) s. 72.

¹⁴⁷ Jfr Munukka (2011) s. 391.

¹⁴⁸ Håstad (1990) s. 86 f.

denne granskar handlingar och på annat sätt deltar i entreprenaden, vilket kan antas medföra ett större incitament för beställaren att medverka i projekteringsprocessen, utan att ställa ett allt för högt krav. Beställaren kan således, mot bakgrund av denna tolkning, hållas ansvarig för utebliven underrättelse om denne till exempel inte underrättar om brister i projekteringen som denne måste ha upptäckt.

4.3.2 ABT 06 kap. 4 § 4

Enligt ABT 06 kap. 4 § 4 åläggs beställaren ytterligare en underrättelseskyldighet. Enligt bestämmelsen har part en skyldighet att underrätta om förhållanden denne *inser* eller *bort inse* skulle medföra en rubbning av tidsplanen eller försening av kontraktsarbete. Vad som omfattas av begreppet förhållande är omdiskuterat i doktrin. Det finns å ena sidan en uppfattning av att bestämmelsen, bland annat med hänsyn till dess rubrik och placering, främst omfattar de omständigheter som enligt kap. 4 § 3 kan ge entreprenören tidsförlängning.¹⁴⁹ En sådan tolkning skulle innebära att bestämmelsen, trots sin partsneutrala ordalydelse, enbart omfattar entreprenören. Å andra sidan finns uppfattningen att bestämmelsen ska tolkas i enlighet med sin ordalydelse och karaktär. Det argumenteras för att bestämmelsen med hänsyn till dess generella karaktär omfattar alla omständigheter som kan medföra rubbning eller försening av kontraktsarbetena.¹⁵⁰

I min mening ska bestämmelsen förstås enligt den sistnämnda tolkningen. Bestämmelsens ordalydelse och karaktär tyder på att den inte enbart avser entreprenören och därav även ska omfatta förhållanden som inte anges i kap. 4 § 3. En bred omfattning av underrättelseskyldigheten synes även vara i linje med lojalitetsplikten med hänsyn till att en sådan underrättelse kan underlätta för entreprenören om denne behöver planera om arbetet.¹⁵¹ Ett exempel på när bestämmelsen kan bli relevant för beställaren är när denne på grund av avgående arbeten vill förkorta entreprenadtiden.¹⁵² Bestämmelsen synes även kunna bli relevant när beställaren önskar en mindre omfattande projektering vilken kan medföra en förkortad kontraktstid.¹⁵³

Det kan dock ifrågasättas vilken praktisk betydelse bestämmelsen har för omständigheter som medför förlängning av entreprenadtiden eller kontraktstiden. Ovannämnda tolkning innebär att bestämmelsen omfattar ett förhållande som påverkar entreprenörens projektering i den mån att det föreligger risk för att

¹⁴⁹ Willborg, (2018), s. 832 ff.

¹⁵⁰ Johansson (2007) s. 100; Samuelsson (2022) s. 220; Motiv AB 65 (1969) s. 97 och Motiv AB 97 (173) s. 123 om kap. 4 § 4.

¹⁵¹ Jfr avsnitt 3.2.2.

¹⁵² Jfr Samuelsson (2022) s. 222.

¹⁵³ Med kontraktstid avses den avtalade tiden för utförande och färdigställande av det avtalade åtagandet, kontraktsarbetna.

tidsplanen rubbas eller det uppstår en försening av kontraktsarbeten omfattas av bestämmelsen. Detta kan till exempel avse en situation då beställaren uppdragar att entreprenören valt ett material som beställaren inte anser uppfyller kraven enligt avtalen och denne inser att detta kommer att medföra en omprojektering vilket i sin tur rubbar tidsplanen. Följden av utebliven underrättelse i en sådan situation är att beställaren förlorar rätten att göra gällande ett sådant förhållande, i syfte att påverka tidsplanen. Att beställaren skulle behöva tidsförlängning avseende ett förhållande som rör entreprenörens projektering är långdraget. Detta medför i sin tur att bestämmelsen kanske inte fyller någon funktion i förhållande till beställarens skyldighet att kommunicera med entreprenören avseende förhållanden som kan fördröja projekteringen.

Vidare kan nämnas att bedömningen av vad part bort inse kan vara beroende av de tidsplaner som entreprenören tillhandahåller beställaren samt vad som framkommer under olika möten.¹⁵⁴ Detta innebär att beställaren kan behöva vara uppmärksam när denne mottar handlingar och information från entreprenören för att uppfylla sin underrättelseskyldighet. Om entreprenören delar med sig av mycket information kan därmed omfattningen av kap. 4 § 4 påverkas och beställarens ansvar utökas. Detta med hänsyn till att denne i större utsträckning borde ha insett vilka konsekvenser som olika förhållanden kan få.

4.4 Beställarens svarsplikt avseende projekteringen

I föregående avsnitt redogörs för när beställaren på eget initiativ ska underrätta entreprenören. Med hänsyn till att oklarheter kan uppstå i samband med brister i förfrågningsunderlaget kan dock tänkas att beställarens informationslämnande aktualiseras när entreprenören inkommer med information eller frågor avseende sådana brister.¹⁵⁵ Detta kan till exempel avse situationer då entreprenören underrättar beställaren om sin uppfattning av kontraktsarbetena eller efterfrågar ett förtydligande av dessa. Sådan information omfattas inte nödvändigtvis av beställarens underrättelseskyldighet enligt kap. 2 § 10 eller kap. 4 § 4.

Beställaren åläggs enligt ABT 06 en svarsplikt som är relevant för projekteringen i två situationer. Svarsplikten innebär en skyldighet för beställaren att förtydliga sin uppfattning om uppdraget efter att entreprenören inkommer med information som kan påverka projekteringen.

Enligt kap. 2 § 7 ska entreprenören underrätta beställaren om denne anser att en viss funktion eller teknisk lösning utgör ett ÄTA-arbete. Det åligger i en sådan situation beställaren en skyldighet att lämna besked till entreprenören

¹⁵⁴ Utterström (2022) s. 260 f.

¹⁵⁵ Jfr t.ex. Hedberg (2012) s. 190 f.

om denne vill ha ÄTA-arbete utfört eller inte. Bestämmelsens ordalydelse anger enbart att beställaren behöver lämna ett svar angående om ÄTA-arbete ska utföras eller inte. Av kommentaren till kap. 2 § 7 noteras dock att det är vanligt att objektets utformning inte utvisas i förfrågningsunderlag eller anbudshandlingar, vilket kan anses ge stöd för att bestämmelsen omfattar en skyldighet för beställaren att klargöra sin uppfattning av uppdragets omfattning. Detta innebär att beställaren i så fall kan behöva motivera om denna menar att det avsedda ÄTA-arbetet utgör kontraksarbeten.¹⁵⁶ Även Hedberg menar att bestämmelsen omfattar en skyldighet för beställaren att lämna besked om beställaren anser att arbetet ska utföras men att det inte utgör ett ÄTA-arbete, det vill säga om beställaren anser att det ingår i kontaktraksarbetena.¹⁵⁷

I min mening är ovannämnda tolkning rimlig. Detta med hänsyn till syftet bakom bestämmelsen som måste vara att tydliggöra parternas uppfattning om arbetena samt mot bakgrund av lojalitetsplikten. Om beställaren inte behöver motivera sitt svar finns risk för att detta hämmar entreprenörens arbete oproportionerligt mycket.

Utöver ovannämnda bestämmelse bör även nämnas att beställaren enligt kap. 2 § 12 behöver bemöta ett av entreprenören lämnat förslag på en teknisk lösning, om beställaren inte vill bli bunden av förslaget.¹⁵⁸ Bestämmelsen avser situationer då entreprenören preciserar det arbete som framgår av kontraktshandlingarna och av kommenteraren framgår att beställaren skall informera entreprenören om denne anser att entreprenörens förslag utgör en avvikelse från handlingarna. Om beställaren underlåter att bemöta detta innebär det normalt ett tyst godkännande av en teknisk lösning. Detta innebär att om beställaren inte vill att entreprenaden i en viss del utförs enligt entreprenörens förslag måste beställaren underrätta entreprenören om det. Noteras ska att entreprenören fortfarande är ansvarig för att avtalade funktionskrav uppfylls.¹⁵⁹ Bestämmelsen ger alltså inte uttryck för en skyldighet men uppställer ändå ett krav på beställarens kommunikation.

Sammantaget kan sägas att bestämmelserna omfattar situationer då beställaren har möjlighet att påverka och ändra utformningen av entreprenaden. Först nämnda bestämmelse ålägger beställaren en skyldighet att lämna besked medan den andra bestämmelsen innebär att beställaren för sin egen skull måste invända om denne inte vill bli bunden av en teknisk lösning. Anledningen till att beställaren åläggs en skyldighet att lämna besked avseende ÄTA-arbeten men inte avseende entreprenörens förslag på tekniska lösningar synes bero på

¹⁵⁶ Se kommentarstexten till ABT 06 kap. 2 § 7.

¹⁵⁷ Hedberg (2010) s. 209.

¹⁵⁸ Kommentartext till kap. 2 § 12 st.

¹⁵⁹ Hedberg (2010) s. 211.

att ÄTA-arbeten medför extra betalning för beställaren. Noteras bör att ingen av bestämmelserna tydliggör hur omfattande beställarens svar behöver vara.

4.5 Avslutande reflektioner

Ovannämnda bestämmelser medför att beställaren inte kan vara passiv i kommunikationen med entreprenören avseende projekteringen. Detta trots att ansvaret för projekteringen som utgångspunkt inte åligger beställaren. För att undvika fel i projekteringen av en totalentreprenad är det viktigt att entreprenören hålls informerad om omständigheter som kan bli relevanta för processen. Bestämmelserna avseende beställarens underrättelseskyldighet är generellt utformad och kan därmed betraktas omfatta ett flertal olika situationer. Detta medför att även om det inte finns en underrättelseskyldighet som är specifikt kopplad till omständigheter som påverkar projekteringen kan sådan information omfattas av kap. 2 § 10 och kap. 4 § 4. Bestämmelsernas generella formulering medför dock att det är svårt att uttyda vilka omständigheter och förhållanden som omfattas.

Beställarens svarsplikt i förhållande till entreprenörens projektering regleras i begränsas utsträckning i ABT 06 och framgår enbart uttryckligen av kap. 2 § 7 som omfattar situationer då entreprenören avser att det föreligger en beställning av ett ÄTA-arbete. Att så är fallet synes bero på att det i dessa situationer aktualiseras en ändring av kontraktssumman. Den andra situationen som avser beställarens svarsplikt medför enbart att beställaren blir bunden av sin passivitet. Att en uttrycklig skyldighet inte åligger beställaren kan tänkas bero på att detta enbart påverkar denne själv. Passiviteten i detta fall påverkar inte entreprenörens arbete.

5 Utfyllande regler avseende beställarens medverkansskyldigheter

5.1 Introduktion

I föregående kapitel redogörs för de kommunikationsskyldigheter som åligger beställaren enligt ABT 06. De skyldigheter som framgår av avtalet är dock mer återhållsamma än de som åligger beställaren enligt dispositiv rätt.¹⁶⁰ Det kan därmed tänkas att det åligger beställaren en mer långtgående förpliktelse att delge entreprenören information än vad som framgår av ABT 06. Nedan följer en redogörelse för hur dessa skyldigheter kan se ut baserat på en rättsanalogi av den dispositiva rätten.¹⁶¹

5.2 Beställarens underrättelseskyldighet avseende projekteringen

5.2.1 Utfyllnad med stöd av dispositiv rätt

Enligt ABT 06 kap. 2 § 10 och kap. 4 § 4 åläggs beställaren en skyldighet att underrätta entreprenören om förhållanden som är relevanta för projekteringen. Detta innefattar att underrätta om otydligheter och fel som beställaren upptäcker i projekteringen. Underrättelseskyldigheten enligt ABT 06 är dock begränsad till omständigheter som ändras eller tillkommer, alternativt till omständigheter som medför rubbad tidsplan eller medför försening av kontraktstiden.¹⁶²

Den dispositiva rätten talar för att det åligger beställaren mer långtgående skyldighet att underrätta än vad som framgår av ABT 06.¹⁶³ En analogisk tillämpning av 50 § köplagen innebär att beställaren i skälig utsträckning ska delge entreprenören information som är av betydelse för avtalet. Varken förarbeten till köplagen eller konsumenttjänstlagen nämner köparens medverkansskyldighet med underrättelser. Bestämmelsernas generella utformning talar dock för att även sådant informationslämnande omfattas.¹⁶⁴ Ytterligare stöd för att så skulle vara fallet går att finna i den lojalitetsgrundade upplysningsplikten som enligt Högsta domstolen åligger parterna.¹⁶⁵

Vidare talar den dispositiva rätten för att underrättelseskyldigheten, likt ABT 06, ska avse omständigheter av betydelse. Mot bakgrund av lojalitetsplikten

¹⁶⁰ Jfr NJA 2018 s. 171.

¹⁶¹ Se avsnitt 1.4.3.

¹⁶² Se avsnitt 4.1.2.

¹⁶³ Se avsnitt 3.3.2.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ NJA 2017 s. 203.

finns anledning att förstå dessa begrepp på samma sätt, vilket innebär att de omständigheter som entreprenören har ett befogat intresse att få reda på ska underrättas om.¹⁶⁶ Detta får anses omfatta omständigheter som påverkar entreprenörens arbete.

Att medverka ska vara skälig kan mot bakgrund av lojalitetsplikten anses medföra att delgivandet av informationen inte ska medföra allt för stora ekonomiska konsekvenser.¹⁶⁷ Detta innebär att beställaren inte ska behöva lägga stora mängder resurser på att utreda huruvida det föreligger brister som denne ska underrätta om, utan snarare att underrättelse ska ske när en sådan omständighet uppdragas. Huruvida en brist omfattas eller inte kan således tänkas bero på hur uppenbar denna är.

Ovannämnda innebär att beställaren i skälig utsträckning ska underrätta entreprenören om brister och otydligheter i projekteringen, åtminstone i de fall som detta påverkar entreprenörens arbete. Detta sträcker sig längre än förpliktelserna enligt ABT 06. Som exempel kan nämnas att beställaren även ska underrätta entreprenören om en befintlig brist i entreprenörens projekteringshandlingar oavsett om det är en omständighet som ändrar eller påverkar tidsplanen eller inte. Detta gäller så länge det inte medför oproportionerligt stora konsekvenser för denne.

5.2.2 Stöd för utfyllande rätt i NS 8407 och ABT 18

NS 8407 och ABT 18 reglerar beställarens underrättelseskyldighet i begränsad utsträckning. Det norska standardavtalet NS 8407 ålägger enbart beställaren en uttrycklig skyldighet att underrätta entreprenören om brister i projekteringen. Av NS 8407 pkt. 20.3. framgår att beställaren ska uppmärksamma entreprenören om denne får kännedom om att projektering eller utförande inte speglar det som enligt denne har avtalats om.¹⁶⁸ Noteras bör att underrättelseskyldigheten enligt ordalydelsen enbart gäller om beställaren väljer att utöva kontroller av entreprenaden, vilket innebär att beställarens underrättelseskyldighet blir mer omfattande när beställaren väljer att vara aktiv. Att bestämmelsen omfattar omständigheter som beställaren inte anser spegla avtalet innebär att det inte behöver föreligga ett faktiskt fel för att beställarens underrättelseskyldighet ska träda in. Det synes räcka att beställaren uppfattar det som ett fel.

Vidare framgår av litteraturen att det kan åligga beställaren ytterligare skyldigheter att underrätta entreprenören även om detta inte framgår av NS 8407. Enligt Hagstrøm och Bruserud synes detta kräva att det är ett förhållande som

¹⁶⁶ Se avsnitt 3.2.2.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ NS 8407 p. 20.3.

är av betydelse för entreprenören samt att beställaren har insett eller bort insett att omständigheten var av betydelse för entreprenören.¹⁶⁹ Likheter synes således finnas mellan den svenska och norska utfyllande rätten.¹⁷⁰

I ABT 18 kan beställarens underrättelseskyldighet avseende projekteringen delas upp i två faser. Den ena fasen rör projektgenomgången som ska ske innan bygget påbörjas och den andra fasen rör underrättelser under utförandets gång.¹⁷¹ I den först nämnda fasen ska beställaren underrätta om både faktiska brister samt omständigheter som beställaren uppfattar som en brist. Detta innebär att beställaren inte kan vara passiv till entreprenörens projektmaterial utan ska se till att allting är i sin ordning och annars påpeka tveksamheter.¹⁷²

I den senare fasen har beställaren en skyldighet att uppmärksamma entreprenören på faktiska brister som denne upptäcker i utförandet av entreprenaden eller i materialet som används.¹⁷³ För att en sådan skyldighet ska åligga beställaren krävs det att det handlar om uppenbara brister i projektet. Att bestämmelsen enbart omfattar uppenbara fel beror på att beställaren inte har en skyldighet att aktivt utföra tillsyn över entreprenaden.¹⁷⁴

Beställarens underrättelseskyldighet i den första fasen är alltså mer omfattande än i den andra. Detta med hänsyn till att underrättelseskyldigheten under utförandet enbart omfattar uppenbara fel. Bestämmelsen ålägger inte heller beställaren en skyldighet att underrätta om vad denne uppfattar som ett fel. Anledningen till att den förts nämnda underrättelseskyldigheten är mer långtgående beror på att beställaren i detta skede har en skyldighet att gå igenom projekteringen medan denne inte har en skyldighet att i senare skede utföra kontroller.

Varken ABT 18 eller NS 8407 ålägger uttryckligen beställaren en generell underrättelseskyldighet. Underrättelseskyldigheten anses vara kopplade till situationer då beställaren anser att det föreligger *brister* i handlingar eller projektering. Bristerna kan till exempel föreligga i att beställaren inte anser att det som framgår är avtalsenligt. Detta kan anses tyda på att en sådan omständighet är av särskild relevans för entreprenören att bli underrättad om.

Sammantaget kan sägas att beställaren enligt NS 8407 och ABT 18 ska underrätta entreprenören om fel som denne uppdagar i projekteringen.

¹⁶⁹ Hagström & Bruserud (2014) s. 217.

¹⁷⁰ Se avsnitt 3.2.2.

¹⁷¹ ABT 18 § 18 st 7 och ABT 18 § 22.

¹⁷² Hørlyck (2024) s. 194 f.

¹⁷³ ABT 18 § 21 stk 6.

¹⁷⁴ Ibid.

Underrättelseskyldigheten omfattar inte enbart faktiska fel utan även vad beställaren uppfattar som fel. Detta gäller åtminstone innan utförande fasen.

5.3 Beställarens svarsplikt avseende projekteringen

5.3.1 Utfyllnad med stöd av dispositiv rätt

ABT 06 reglerar enbart beställarens svarsplikt i begränsad utsträckning. Till exempel föreligger ingen bestämmelse som ålägger beställaren en skyldighet att besvara entreprenörens frågor avseende de krav eller tekniska lösningar som föreskrivits i förfrågningsunderlaget. Detta medför att beställaren enligt utfyllande rätt har en mer långtgående skyldighet att besvara entreprenörens frågor och underrättelser än vad som framgår av ABT 06.¹⁷⁵

Den lojalitetsgrundade klargörandeplikten ålägger beställaren en skyldighet att klargöra sin uppfattning av avtalet i den mån det är av betydelse för entreprenaden. Likt för underrättelseskyldigheten innebär en analogisk tillämpning av 50 § köplagen att sådan kommunikation ska ske i skäligen utsträckning. Vad som utgör skäligen medverkan avseende beställarens svarsplikt kan baseras på i vilken mån beställaren behöver anvisningar för att avlämna entreprenaden i avtalat skick samt vilka risker delgivandet av informationen innebär för beställaren.¹⁷⁶ Om beställarens svar är nödvändigt för att entreprenörens ska kunna utföra entreprenaden avtalsenligt sträcker sig beställarens medverkan längre.¹⁷⁷ Detta innebär att beställarens skyldighet att medverka är beroende av hur tydliga krav och tekniska lösningar som denna har föreskrivit i förfrågningsunderlaget. Detta med hänsyn till att otydliga eller bristfälliga krav kan medför att entreprenören inte kan projektera på ett avtalsenligt sätt. Detta, givet att entreprenörens frågor inte beror på inkompetens eller illvilja.

Ovannämnda innebär inte att beställaren ska vara skyldig att lämna slutgiltiga lösningar för projekteringen. Denne bör endast åläggas en skyldighet att förtydliga de krav som denne själv har föreskrivit. Att ålägga beställaren en skyldighet att projektera i en totalentreprenad måste betraktas som ett för långtgående krav.

5.3.2 Stöd för utfyllande rätt i NS 8407 och ABT 18

Enligt NS 8407 åläggs beställaren uttryckligen en svarsplikt i två situationer, vilka regleras av p. 24.2.2 st 3 och pkt 25.3. Båda bestämmelserna avser situationer när entreprenören inkommer med frågor eller underrättelser angående brister i det som beställaren själv har föreskrivit.¹⁷⁸ Bristerna kan till exempel

¹⁷⁵ Samuelsson (2022) s. 25.

¹⁷⁶ Se avsnitt 3.3.2.

¹⁷⁷ Ramberg och Herre (2016) s. 108.

¹⁷⁸ NS 8407 p. 24.2.2 st. 3 och NS 8407 p. 25.3.

avse krav i kontraktet eller specifika lösningar.¹⁷⁹ Entreprenören åläggs då en skyldighet att inhämta beställarens anvisningar om denne menar att entreprenaden inte kan utföras i enlighet med handlingarna. Svarsplikten innebär att beställaren ska svara på det entreprenören noterat samt meddela hur entreprenören ska förhålla sig till detta. Beställaren behöver inte inkomma med en slutgiltig lösning, utan snarare en anvisning så att entreprenören kan fortsätta hantera frågan.¹⁸⁰

Beställarens svarsplikt i NS 8407 relaterar alltså till de fall då beställaren själv ansvarar för delar av projekteringen på grund av denne förskrivit sådana krav och inkommit med uppgifter. Svarsplikten är specifikt kopplad till fel och oklarheter och uppfylls genom att beställaren lämnar anvisningar för hur entreprenören ska förhålla sig till bristerna.

Av ABT 18 § 22 framgår att entreprenören ska inhämta beslut från beställaren om denne anser att kontraktet inte ger tillräcklig vägledning för arbetets utförande. Bestämmelsen ålägger inte beställaren en uttrycklig plikt att meddela sådana beslut. Att bestämmelsen överförs direkt från AB 18, det danska standardkontraktet avseende utförandeentreprenader, har fått kritik i litteraturen med hänsyn till att beställaren i totalentreprenader varken ansvarar för projektering eller utförande. De situationer där bestämmelsen blir relevant är främst när det krävs kompletterande anvisningar som inte framgår av avtalet.¹⁸¹

Vidare framgår av ABT 18 § 26 att entreprenören ska inhämta anvisningar från beställaren om entreprenören finner att arbetet inte kan utföras i enlighet med avtalet. Med hänsyn till att projekteringsansvaret åligger entreprenören betraktas även denna bestämmelse som mindre relevant än motsvarande bestämmelse i AB 18. Regleringen kan dock komma i spel till exempel när beställaren föreskrivit krav i förfrågningsunderlaget som inte kan utföras. Inhämtande av anvisningar blir främst aktuellt i de fall som felet beror på beställaren och därmed är inom dennes riskområde.¹⁸² Detta kan till exempel avse situationer då projekteringen är anpassad efter felaktiga markförhållanden som beställaren bär risken för.¹⁸³

Bestämmelserna i ABT 18 ålägger inte uttryckligen beställaren en skyldighet att lämna besked eller anvisningar till entreprenören, utan fokuserar på

¹⁷⁹ Nordtvet m.fl. (2013) s. 348.

¹⁸⁰ Ibid s. 354.

¹⁸¹ Ibid s. 210.

¹⁸² Ibid s. 348 f.

¹⁸³ Ibid s. 229 f.

entreprenörens skyldighet att inhämta informationen. Svarsplikten får anses följa av en lojalitetsbaserad tolkning av bestämmelsen.¹⁸⁴

Ovan nämnda innebär att det i såväl NS 8407 som ABT finns regleringar som hänförs till att beställaren ska bemöta av entreprenören lämnad information när det förekommer oklarheter angående avtalsprestationen. Denna skyldighet synes vara mer långtgående när det handlar om information som beställaren själv ansvarar för. Om beställaren därmed väljer att i större utsträckning föreskriva krav och tekniska lösningar synes det i såväl Norge som Danmark föreligga en större skyldighet att lämna förtydliganden om entreprenadens utförande.

5.4 Avslutande reflektioner

Den utfyllande rätten ålägger beställaren mer långtgående skyldigheter att kommunicera med entreprenören avseende brister och otydligheter projekteringen än vad som framgår av ABT 06. I dispositiv rätt finns riktlinjer för hur den utfyllande rätten ska förstås. Till exempel synes det åligga beställaren en svarsplikt i de fall som dennes beskrivningar i förfrågningsunderlaget är otydliga. En konkretisering av hur förpliktelserna ser ut är dock svårt att göra med hänsyn till att såväl lojalitetsplikten som 50 § köplagen samt 45 § konsumenttjänstlagen är generellt utformade och bedömningarna i stor utsträckning är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet.

Undersökningen av nordisk rätt tydliggör principiella likheter mellan NS 8407 samt ABT 18. Dessa kan bidra till hur underrättelseskyldigheten i svensk entreprenadrätt ska förstås. NS 8407 och ABT 18 ålägger beställaren en skyldighet att underrätta om brister i projekteringen. Skyldigheten omfattar faktiska brister och omständigheter som beställaren uppfattar som brister. Vidare är beställarens svarsplikt kopplad till när entreprenören inkommer med frågor eller underrättelser avseende beställarens föreskrivna krav och tekniska lösningar. Detta innebär att beställarens svarsplikt är beroende av omfattningen och tydligheten i beställarens krav och beskrivningar. En beställare som föreskrivit långtgående och otydliga krav får räkna med en mer långtgående skyldighet att bemöta entreprenörens frågor än vad en beställare som kortfattat och tydligt beskriver ett funktionskrav.

Ovan nämnda medför att det såväl enligt svensk dispositiv rätt som enligt nordisk entreprenadrätt kan argumenteras för att det åligger beställaren en mer långtgående skyldighet att kommunicera avseende brister i projekteringen än vad som framgår av ABT 06. Stöd finns även för att skyldigheten är beroende av omfattningen och tydligheten i beställarens föreskrivna krav.

¹⁸⁴ Nordtvet m.fl. (2013) s. 229 f.

6 Risker med beställarens medverkan

6.1 Introduktion

I tidigare kapitel redogörs för vilka skyldigheter som beställaren har att kommunicera med entreprenören avseende brister och otydligheter i projekteringen. För att undgå avtalsbrott och de påföljder som kan följa av detta kan beställaren vara aktiv i dialogen med entreprenören avseende dennes arbete. Det är dock inte alltid fördelaktigt för beställaren att alltid delge information till entreprenören, utan på samma sätt som det föreligger risker för beställaren att vara passiv, finns det även risker för denne att vara aktiv. Detta medför att det i situationer som beställarens skyldighet att kommunicera inte är självklar, kan finnas anledning att inte kommunicera i allt för stor utsträckning.¹⁸⁵ Nedan följer en diskussion avseende vilka risker en beställare kan tänkas ta i att vara passiv och aktiv i dialogen avseende entreprenörens projektering.

6.2 Risker för den passiva beställaren

Med den passiva beställaren avses en beställare som väljer att inte kommunicera med entreprenören avseende projekteringen. Beställarens underlåtenhet att i en sådan situation kommunicera med entreprenören medför ett flertal risker för beställaren. Vilka risker som aktualiserar är beroende på om det föreligger ett avtalsbrott eller inte samt hur allvarligt avtalsbrottet i sådana fall är.

Om beställaren inte uppfyller sina förpliktelser enligt ABT 06 kan flertalet olika påföljder aktualiseras. Först bör nämnas att beställaren genom utebliven kommunikation riskerar att bli skadeståndsskyldig. Beställaren behöver i en sådan situation ersätta den skada som har uppkommit på grund av den utelämnade kommunikation.¹⁸⁶ Skadestånd kan till exempel aktualiseras då beställaren inte uppfyller sina förpliktelser enligt kap. 2 § 7 eller kap. 2 § 10. Vidare anger ABT 06 kap. 4 § 3 p. 1 att entreprenören har rätt till tidsförlängning när det föreligger ett hinder som beror på beställaren. Vid bedömningen av vad som kan utgöra ett hinder som beror på beställaren ska enligt kommentaren vägledning sökas i praxis beträffande det köprättsliga kontrollansvaret. Ett sådant förhållande kan till exempel vara att beställaren inte inkommer med nödvändiga handlingar och information som denne enligt avtal ska tillhandahålla.¹⁸⁷ Underlåtenhet att uppfylla sina förpliktelser enligt kap. 2 § 7 och § 10 kan även medföra att entreprenören får rätt till tidsförlängning. Huruvida beställaren betraktar tidsförlängning som en risk för vara beroende av dennes uppfattning av hur viktigt det är att arbetena färdigställs i tid. Tid

¹⁸⁵ Jfr Samuelsson (2022) s. 23.

¹⁸⁶ Se t.ex. ABT 06 kap. 2 § 9.

¹⁸⁷ Johansson (2007) s. 132.

medför i nästan alla sammanhang extra kostnader, vilket innebär att även om förseningen i sig inte är av betydelse för beställaren är med största sannolikhet övriga medföljande kostnader det.

Ytterligare tänkbara risker som beställaren tar med att vara passiv är entreprenören har rätt att häva avtalet enligt kap. 8 § 1. För att en hävning ska vara för handen synes dock krävas att beställarens passivitet utgör ett väsentligt avtalsbrott. För att beställarens underlåtenhet att utföra en biförpliktelse ska betraktas som ett väsentligt avtalsbrott synes krävas mycket.¹⁸⁸ Detta innebär att även som beställarens underlåtenhet att delge entreprenören information kan utgöra grund för att hävning aktualiseras, är risken liten för att det ska utgöra en befogad sådan.

Vilka konsekvenser som följer av att part underlåter att agera i enlighet med utfyllande regler är inte självklart.¹⁸⁹ Först och främst måste en utfyllande förpliktelse kunna identifieras. Det är först när en sådan förpliktelse fastställts som bedömning om avtalsbrott kan göras. I de situationer som förpliktelserna inte framgår av parternas avtal kan det vara svårt att bedöma huruvida avtalsbrott föreligger eller inte med hänsyn till att utfyllande förpliktelser kan vara svåra att identifiera.¹⁹⁰ Om det kan konstateras att ett avtalsbrott föreligger kan detta medföra att beställaren vid vårdslöst agerande blir skadeståndsskyldig. Vidare kan även tänkas att tidsförlängning kan bli för handen.¹⁹¹

Vidare kan även beställarens passivitet få verkan utan att det faktiskt föreligger ett avtalsbrott. Högsta domstolen har uttalat att passivitet vid lojalitetsgrundade förpliktelser kan leda till att avtalet ska tolkas till den passives nackdel. För att passivitet ska kunna ändra avtalsinnehållet synes det dock krävas att passiviteten ger uttryck för en viljeförklaring. För att så ska vara fallet krävs som huvudregel att part varit medveten om att agerande avvikit från vad som ursprungligen avtalats om.¹⁹²

Beställarens passivitet kan således tolkas som att denne avsäger sig rätten att göra gällande vissa förhållanden, alternativt att viss avtalsklausul inte ska tolkas enligt ordalydelsen. Detta innebär att beställaren tar en risk om denne inte bemöter entreprenörens förslag eller underrättar om förhållanden som påverkar projekteringen. Till exempel kan tänkas att om en beställare inte underrättar om en tydlig brist eller ett missförstånd i projekteringen, kan denne inte senare göra gällande ett sådant förhållande som fel. Denna rättsföljd anges även i kommentaren till vissa bestämmelser i ABT 06. Till exempel framgår av kap. 2 § 12 och kap. 4 § 4 att passivitet ska likställas med ett tyst

¹⁸⁸ Jfr prop. 1988/89:76 s. 167 angående säljarens hävningsrätt i köpeavtal.

¹⁸⁹ Samuelsson och Utterström (2024) s. 98.

¹⁹⁰ Ibid. s. 38.

¹⁹¹ Ossmer och Wollén (2007) s. 35 f.

¹⁹² NJA 2018 s. 171 p. 15.

godkännande av entreprenörens tekniska lösning eller kap. 4 § 4 där ett förhållande prekluderas om underrättelse inte sker.¹⁹³ Detta innebär att

6.3 Risker för den aktiva beställaren

För att undvika de konsekvenser som framkommit i avsnitt 6.2 ska beställaren kommunicera med entreprenören om dennes projektering. Detta avsnitt åsyftar dock att redogöra för hur beställarens kommunikation också kan medföra risker. En beställare som i syfte att agera lojalt delger entreprenören viss information kan till exempel riskera att på olika sätt åläggas ansvar för delar av entreprenörens projektering.

En beställare som deltar aktivt i kommunikationen med entreprenören kan riskera att åta sig ansvar för den information lämnas. Enligt ABT 06 kap. 1 § 6 åläggs beställaren ett ansvar för riktigheten av de uppgifter, undersökningsmaterial och tekniska lösningar som denne tillhandahåller. Bestämmelsen är ett sätt att säkerställa att entreprenören kan förlita sig på beställarens uppgifter.¹⁹⁴ Med riktighet avses även ansvar för ändamålsenlighet och funktion.¹⁹⁵ Som komplement till kap. 1 § 6 så stadgas i kap. 1 § 8 att en teknisk lösning som föreskrivits av beställaren ska anses vara kontraktssenlig. Detta innebär att entreprenören inte åläggs ett funktionsansvar för en sådan lösning utan enbart utförandeansvar. Beställaren kan därmed inte hävda att en sådan lösning inte uppfyller vad som är avtalat och åtar sig därmed ett större ansvar.¹⁹⁶

Ovannämnda bestämmelser kan innebära att en beställare som förtydligar önskemål och krav i syfte att underlätta entreprenörens arbete kan riskera att överta ansvar för delar av projekteringen. Om beställaren i syfte att klargöra funktionskravet preciserar detta föreligger en risk i att denne föreskriver en teknisk lösning som sedan kommer att betraktas anses vara kontraktssenlig. Ovannämnda bestämmelser kan således medföra att en beställare som deltar aktivt i entreprenaden i syfte att underlätta för entreprenören genom informationslämnande åtar sig ansvar för delar av entreprenörens projektering. Detta medför i sin tur att beställaren riskerar att i viss mån förlora sin rätt att göra framtida felanspråk.

Var gränsen går för hur precis informationen som lämnas ska vara för att omfattas av kap. 1 § 6 eller § 8 är omdiskuterat. Bengtsson menar att för att beställaren ska ansvara för uppgifter och tekniska lösningar enligt kap. 1 § 6 krävs det att dessa är tillräckligt precisa.¹⁹⁷ Samuelsson menar däremot att eftersom det inte görs åtskillnad mellan preciserade uppgifter och sådana som

¹⁹³ Kommentar till kap. 2 § 12 och kap. § 4; Ossmer & Wollsen (2007) s. 96.

¹⁹⁴ Johansson (2007) s. 132.

¹⁹⁵ NJA 2009 s. 388.

¹⁹⁶ Se kommentar till kap. 1 § 8.

¹⁹⁷ Bengtsson (1976) s. 108 f.

lämnas upplysningsvis så kan såväl garantier som enuntiationer omfattas.¹⁹⁸ Med enuntiation avses en positiv uppgift eller uttalande som lämnas om något utan att vara styrkt eller garanterat.¹⁹⁹ Samuelssons uppfattning kan tänkas innebära att beställare genom att spontant lämna information till entreprenören avseende uppdragets utformning får ta ansvar för detta.

En tolkning som innebär att även oprecis information omfattas innebär att en beställare behöver vara försiktig även när denne i mer informella sammanhang lämnar information till entreprenören. Detta medför att även en beställare som för, vad denne tror, är förutsättningslösa diskussioner, riskerar att åta sig ansvar. Sammantaget kan alltså sägas att en beställare som preciserar ett funktionskrav i syfte att underlätta entreprenörens arbete kan, i stället för att gynnas av sin lojala samverkan, riskera att överta entreprenörens egentliga ansvar.

Vidare ska nämnas att entreprenören enligt ABT 06 rätt till ersättning för sådana krav som beställaren föreskriver efter avtalets ingående och som inte omfattas av kontraktsarbetena.²⁰⁰ Detta innebär att en beställare som efter avtalets ingående är aktiv i lämnandet av instruktioner avseende entreprenaden kan riskera att behöva betala för dessa om instruktioner medför arbete utöver vad som är avtalat. Gränsen för när en instruktion anses gå utöver vad som är avtalat kan vara svår att tyda, vilket kan medför att beställaren och entreprenören har olika uppfattning om vad som är att betrakta som kontraktsarbeten. Även denna reglering kan medföra att en beställare kan tro att det rör sig om en förutsättningslös diskussion men i själva verket föreskrivs ÄTA-arbeten vilka denna behöver betala för. Noteras bör dock att entreprenören i de fall som denne anser att ÄTA-arbete föreligger ska underrätta entreprenören om detta, vilket kan anses minska risken för att råka föreskriva ett sådant arbete.

Slutligen kan nämnas att beställarens aktiva agerande även kan ligga till grund för avtalstolkning till dennes nackdel. Lojalitetspliktens centrala roll vid avtalstolkning kan medföra att avtalsinnehållet ska ändras till nackdel för den som är aktiv. Om en part har tillämnat avtalet på ett förmånligt sätt för motparten kan detta ha gett motparten ett befogat intryck att eftergift av avtalsvillkor har skett. Ett sådant agerande kan anses ge uttryck för en viljeförklaring om part varit medveten om att dennes agerande är i strid med vad som ursprungligen avtalats.²⁰¹ I en totalentreprenad kan aktivitet i projekteringen anses vara än mer utmärkande än i en utförandeentreprenad med hänsyn till att utgångspunkten är att denna process åligger entreprenören. Detta innebär att en beställare som är väldigt aktiv i olika diskussioner med entreprenören

¹⁹⁸ Samuelsson (2020) s. 79.

¹⁹⁹ Melin (2002) s. 135.

²⁰⁰ ABT 06 kap. 2 § 6–7.

²⁰¹ NJA 2018 s. 171 p. 16.

kan risker att avtalsinnehållet ändras till dennes nackdel. Som exempel kan tänkas att ett skriftlighetskrav avseende en beställning av ÄTA-arbeten anses verkningslöst om beställaren tidigare beställt ÄTA-arbeten muntligt.

6.4 Avslutande reflektioner

Beställarens agerande i en totalentreprenad kan medföra risker oavsett om denne väljer att vara passiv eller aktiv. Beställarens underlåtenhet att kommunicera kan medföra påföljder på grund av avtalsbrott men kan också utgöra grund för avtalsstolkning. Detta innebär att även om beställaren inte har en skyldighet enligt avtalet att kommunicera med entreprenören kan passivitet medföra konsekvenser som ändrar parternas avtalade innehåll. Som exempel kan anges att beställaren avger en tyst accept till en teknisk lösning som entreprenören föreslår.

Ovannämnda risker medför incitament för beställaren att vara aktiv i diskussioner och underlätta före entreprenören när denna anser att beställarens krav är otydliga. Att beställaren väljer att genom upplysningar och besvarande av frågor i syfte att underlätta för entreprenörens projektering är dock inte riskfritt. En beställare som genom ett aktivt agerande försöker undgå de konsekvenser som kan följa av passivitet måste också räkna med att denne kan åläggas ansvar för information och preciseringar som denne lämnar vid projekteringen. Detta innebär att om beställaren väljer att underrätta entreprenören om en omständighet som denne uppfattar som en brist i projekteringen och sedan lämnar närmare anvisningar för sina önskemål av projektering kan riktigheten av dessa uppgifter vändas mot denne. Det betyder att beställaren i de situationer som dennes skyldigheter inte framgår av avtalet, kan finna anledning i att inte lämna uppgifter som är relevanta och kan underlätta entreprenören projektering.

Det kan tänkas att ett inkonsekvent agerande mellan aktivitet och passivitet från beställaren i större utsträckning kan medföra risk för att passivitet ska tolkas till beställaren nackdel. Om beställare är aktiv vid avtalets ingående genom att precisera egna krav och kommentera entreprenörens arbete men sedan slutar med detta finns risk att beställarens passivitet ger ska tolkas ge uttryck för att denne accepterar det entreprenören gör och därmed förlorar rätten att göra invändningar. Detta medför att en beställare som väljer att vara aktiv i ett tidigt skede av entreprenaden i syfte att underlätta för entreprenören men sedan väljer att ta ett steg tillbaka tar mindre risker i att vara redan från början underlåta att kommunicera.

7 Typfallsanalys

7.1 Introduktion

Vid utredningen av den empiriska undersökning som skulle presenterats i uppsatsen uppdagades att underrätterna på entreprenadrättens område synes vara restriktiva med att självständigt tillämpa utfyllande lojalitetsgrundade regler avseende beställarens medverkansskyldighet. Detta särskilt när ABT 06 eller AB 04 är införlivat i parternas avtal.²⁰² Nedan följer två exempel:

Svea hovrätts dom 2022-11-18 i mål nr T 8760–20: I ett mål från Stockholms tingsrätt som rörde beställarens skyldighet att kommunicera åberopade entreprenörssidans allmänna kontraktsrättsliga principer samt annan dispositiv rätt som grund. Tingsrätten utredde inte frågan närmare utan hänvisade enbart till att parterna inte avtalat om detta.

Göteborgs tingsrätts dom 2019-06-12 i mål nr T 6110–1 och T 2540–15: I ett mål från Göteborgs tingsrätt uttalade domstolen att lojalitetsplikten självständigt inte kan utgöra grund för skadestånd i detta fall. Detta med hänsyn till att parterna i sitt avtal, genom att ha införlivat ABT 06, redan reglerat de skyldigheter som åligger parterna och vilka följder som aktualiseras om dessa inte upprätthålls.

Med hänsyn till resultatet av den empiriska undersökningen har nedan i stället sammanställts fyra typfall. Dessa är utformade mot bakgrund av de rättsfall som studerades och har baserats på frågor som uppkommit i domstolen men som inte utretts på grund av till exempel bristande bevisning. Främst omfattas situationer då ABT 06 inte uttryckligen ger ett svar. Rättsfallen avser beställarens kommunikation med entreprenören avseende projekteringen i situationer som beställarens skyldigheter att kommunicera inte är tydliga. Genom att i typfallen analysera beställarens medverkansskyldighet är förhoppningen att närmare tydliggöra vilka risker beställaren tar med att vara aktiv samt passiv i dialogen avseende entreprenörens projektering i de situationer som dennes förpliktelser inte är tydliga. Som presenterats i kapitel 6 är det inte så enkelt att även om beställaren uppmuntras till att agera lojalt genom att kommunicera med entreprenören inte se några risker med detta.

7.2 Typfall 1: Underrätta om brister och oklarheter

Förutsättningar: Beställaren läser igenom handlingar som i ett tidigare skede i projekteringen överlämnats av entreprenören. Vid överlämnandet granskades handlingarna. Vid en andra genomläsning uppdagar beställaren en uppenbar brist som medför att entreprenörens projektering inte motsvarar det

²⁰² Avsnitt 1.4.4.

beställaren anser sig ha föreskrivit. Bristen medför att entreprenören kommer att behöva omprojektera vissa tekniska lösningar men kommer med största sannolikhet inte att medföra en rubbning av tidsplanen eller orsaka förseningar av kontraktstiden. Beställaren underrättar inte om bristen.

Fråga: Föreligger en skyldighet att förmedla informationen?

Beställarens medverkansskyldighet: Ovannämnda fall avser en situation där informationen varken tillkommit eller ändrats, vilket medför att omständigheten, oavsett om den upptäckts eller borde ha upptäckts, inte omfattas av kap. 2 § 10. Om omständigheten skulle kunna innebära rubbning av tidsplan eller försening av kontraktarbeten omfattas denne av underrättelseskyldigheten i kap. 4 § 4.

Det kan övervägas om beställaren har en underrättelseskyldighet enligt utfyllande rätt. Baserat på att beställaren enligt utfyllande rätt kan anses ha en skyldighet att i skälig utsträckning underrätta om information som är av betydelse för avtalet finns anledning att anse att så är fallet. Att förmedla en brist i handlingarna som beställaren redan uppdagat lär inte medföra olägenheter för beställaren och måste därmed ses som skäligt. Detta stöds även av att lojalitetsplikten har i syfte att underlätta för motpart samt se till att denne inte orsakas onödig skada. En sådan omständighet bör även vara av betydelse för avtalet med hänsyn till hur den kan påverka entreprenörens arbete. Det kan även nämnas att enligt både NS 8407 och ABT 18 har beställaren en underrättelseskyldighet avseende brister som är kopplade till projekteringen. Detta kan tänkas utgöra ytterligare stöd att det åligger beställaren en sådan skyldighet. Vad som utgör en tillräckligt stor brist för att den ska vara av relevans för avtalet är svårt att säga. Bedömningen får avgöras i det enskilda fallet.

Sammantaget kan sägas att beställaren enligt dispositiv rätt har en skyldighet att underrätta entreprenören om brister i handlingarna som är av betydelse för entreprenörens projektering. Avser det en mindre brist som inte påverkar entreprenörens arbete eller på annat sätt är av betydelse för entreprenaden föreligger alltså ingen sådan skyldighet. Skyldigheten att underrätta aktualiseras oberoende av när bristen uppdagas och huruvida den kan påverka tiden för entreprenaden.

Risker för den passiva beställaren: En beställare som inte underrättar om en brist som medför att entreprenörens projektering inte motsvarar vad beställaren tycker sig ha föreskrivit riskerar att bli skadeståndsskyldig eller ge entreprenören rätt till tidsförlängning. För att en sådan risk ska bli förhanden krävs dock att beställaren brutit mot en skyldighet som åligger denne enligt utfyllande rätt.

Vidare kan nämnas att beställarens, kanske främsta, risk är att bli bunden av sin passivitet. Underlåtenhet att underrätta kan medföra att beställaren konkludent accepterar den nya lösningen, så länge den kontraktssenliga standarden är uppfylld. Detta medför alltså att om beställare inte invänder finns risk för att den lösning som entreprenören föreskrivit och som beställaren betraktar som bristfällig ska anses kontraktssenligt. Detta innebär i sin tur att beställaren inte kan göra felanspråk på grund av detta.

Det kan även nämnas att beställaren förmodligen inte riskerar att drabbas av några konsekvenser på grund av utebliven underrättelse av kap. 4 § 4. Det som kan noteras är att passiviteten kan vändas mot beställaren om entreprenören vill ha tidsförlängning med inte underrättat. Detta på grund av att denne vetat om förhållandet.

Risker för den aktiva beställaren: När beställaren väljer att underrätta entreprenören om vad denne anser utgöra en brist i handlingar avseende projekteringen kan tänkas att detta medför att beställaren åtar sig ansvar för en del av entreprenörens projektering. Beställaren åläggs enligt kap. 1 § 6 ABT 06 ansvar för riktigheten av lämnade uppgifter. Om beställaren har synpunkter på vad som utgör rätt och fel i projekteringen kan detta medföra att denne får ansvara för föreskrivna lösningar. Detta medför i sin tur att beställaren förlorar rätten att i vissa fall göra gällande felanspråk. Vidare kan tänkas att beställaren riskerar att åta sig ansvar för riktigheten i själva underrättelsen som sker. Det vill säga att det faktiskt före ligger en brist. Om entreprenörens arbete försenas baserat på att beställaren poängterar vad denne anser som en brist men som inte utgör det kan entreprenören ha rätt till tidsförlängning alternativt ersättning.

7.3 Typfall 2: Deltagande i diskussion

Förutsättningar: Mellan beställaren och entreprenören hålls regelbundna möten i syfte att diskutera entreprenadens omfattning och projektering. I parternas avtal föreligger ett skriftlighetskrav för att en beställning av ÄTA-arbeten ska föreligga. Beställaren är mycket aktiv och utförlig i sina svar till entreprenören.

Fråga: Hur aktiv behöver beställaren vara i diskussionen?

Beställarens medverkansskyldighet: Av ABT 06 framgår inte hur aktiv en beställare behöver vara i diskussionen avseende entreprenadens omfattning och projektering. Detta beror antagligen på att projekteringsansvaret som utgångspunkt åligger entreprenören. Mot bakgrund av dispositiv rätt får dock anses finnas en skyldighet för beställaren att i skälig utsträckning kommunicera med entreprenören för att underlätta dennes arbete. Skyldigheten kan i sin tur begränsas av vad som är för kostsamt eller tidskrävande för beställaren.

Att delta i diskussioner på möten som beställaren närvarar på är förmodligen svårt att betrakta som för kostsamt eller tidskrävande.

Det kan däremot finnas begränsningar i vilken information som beställaren behöver lämna. Om entreprenören under möten inkommer med underrättelse om att denne uppfattar beställares instruktioner som ÄTA-arbete ska beställaren enligt kap. 2 § 7 besvara underrättelsen. Av bestämmelsen framgår inte hur utförligt beställaren behöver svara men det är ostridigt att någon form av besked behöver lämnas. Enligt dispositiv rätt har beställaren en skyldighet att lämna klargörande om dennes uppfattning av entreprenadens omfattning. Hur långt denna skyldighet sträcker sig får avgöras genom en avvägning mellan beställarens risker med informationslämnande och hur informationen kan underlätta entreprenörens arbete.

Exakt hur aktiv en beställare behöver vara är svårt att konkretisera. Så länge beställaren är närvarande och i viss mån bemöter de synpunkter som beställaren har angående till exempel ÄTA-arbete synes skyldigheten enligt ABT 06 vara uppfylld. En mer långtgående skyldighet att förmedla sin uppfattning kan åligga enligt dispositiv rätt. Såväl lojalitetsplikten som köplagen och konsumenttjänstlagen talar för en skyldighet att i skälig utsträckning precisera sitt arbete. Skälighetsbedömning kan vara beroende av till exempel i vilken utsträckning som entreprenörens frågor beror på oklarheter orsakade av beställaren.

Risker för den passiva beställaren: Om beställaren är passiv i diskussioner med entreprenören kan tänkas att entreprenören kan beviljas rätt till tidsför-längning av arbetena. Om underlåtenheten att delta i diskussionerna medför mer långtgående konsekvenser kan även andra påföljder, som till exempel skadestånd bli för handen. För att sådana påföljder ska aktualiseras kan dock tänkas att det krävs en hög nivå av passivitet från beställarens sida.

Vidare kan beställaren bli bunden av sin passivitet om denne inte invänder mot olika förslag som beställaren inkommer med. Sådan effekt får till exempel beställarens underlåtenhet att invända mot en teknisk lösning som entreprenören föreslagit. Mer långtgående effekter kan tänkas aktualiseras om beställaren under de första mötena är väldigt aktiv genom att uttrycka sina åsikter och invända mot olika synpunkter men efter en tid börjar agera passivt. Passiviteten kan då ge uttryck för att tysta acceptera. För att undgå detta krävs dock enbart att beställaren i viss mån bemöter entreprenören för att tydliggöra att en tyst accept inte föreligger. Detta innebär att en beställare som dyker upp på möten och i begränsad utsträckning deltar i diskussioner förmodligen inte tar några större risker.

Risker för den aktiva beställaren: Att beställaren, som i ovannämnda situation, är mycket engagerad i möten och diskussioner kan precis som i typfall 1 råka åta sig ansvar för delar av entreprenörens projektering. Vidare finns risk för att beställaren råkar föreskriva ÄTA-arbeten som denne måste betala för. När det föreligger avtalsvillkor som föreskriver skriftlighetskrav avseende till exempel ÄTA-arbeten kan det finnas en risk för att villkoren tolkas som verkninglösa i de fall som beställaren medvetet agerar i strid med dessa. Detta kan till exempel ske genom att beställaren på vissa möten föreskriver ÄTA-arbeten muntligt. Diskussioner avseende entreprenadens projektering och omfattning kan därmed resultera i att när beställaren enbart tror att det är förutsättningslösa diskussioner som pågår så sker i själva verket en beställning av ÄTA-arbeten eller ett krav på en teknisk lösning. I en totalentreprenad kan tänkas att denna risk är större än i en utförandeentreprenad med hänsyn till att entreprenadformen inte förutsätter ett aktivt deltagande i projektering och utförande.

7.4 Typfall 3: Förtydligande av uppdrag

Förutsättningar: I det inledande skedet av entreprenaden är beställaren mycket aktiv i diskussionen avseende entreprenörens projektering. Senare under entreprenörens projektering upptäcker denne oklarheter och motstridigheter i beställarens beskrivning av en särskild del av entreprenaden. Detta gör att entreprenadens omfattning är svår att tyda, vilket i sin tur påverkar entreprenörens projektering. Entreprenören har problem med att utreda vilka krav som beställaren har uppställt och huruvida de tekniska lösningarna som beställaren föreskrivit är lämpliga. I syfte att klargöra vad beställaren menar ställer entreprenören frågor angående uppdraget och huruvida vissa lösningar uppfyller beställarens krav. Beställaren underlåter helt att svara.

Fråga: Har beställaren en skyldighet att besvara frågorna?

Beställarens medverkansskyldighet: Utöver att beställaren i förfrågningsunderlaget ska föreskriva ett funktionskrav saknas i ABT 06 en reglering för beställarens skyldighet att beskriva det önskade resultatet. Beställarens skyldighet att besvara frågor som rör projekteringen regleras därmed inte. En sådan skyldighet kan följa av utfyllande förpliktelser. En analogisk tillämpning av 50 § köplagen medför att parterna ska specificera och klargöra sin uppfattning av uppdraget. Detta ska bland annat ske i syfte att underlätta för motparten samt se till att denne inte orsakas onödiga kostnader. När entreprenören inkommer med frågor avseende beställarens föreskrivna krav och lösningar finns således betydande stöd för att det åligger en skyldighet för beställaren att bemöta dessa.

Entreprenörens frågor synes avse beställarens egna beskrivningar, vilket innebär att denne har en mer långtgående skyldighet att bemöta entreprenörens frågor. Den dispositiva rätten ger stöd för att en utfyllande regel ålägger beställaren en mer långtgående skyldighet att besvara entreprenörens frågor när dessa avser krav och tekniska lösningar som beställaren föreskrivit. Detta bland annat med hänsyn till att beställaren redan ansvarar för dessa uppgifter och därav inte riskerar att överta något ansvar. Reglerna i NS 8407 och ABT 18 avseende bemötande av entreprenörens frågor ger också ett betydande stöd för att denna skyldighet är mer långtgående när det avser krav och tekniska lösningar som beställaren själv har lämnat.

Risker för den passiva beställaren: Den passiva beställaren riskerar, precis som i typfall 1, att bli skadeståndsskyldig eller att ge entreprenören rätt till tidsförlängning om denne genom sin passivitet begår ett avtalsbrott. Vidare kan beställarens underlåtenhet att lämna besked leda till att entreprenören har rätt till tidsförlängning och eventuellt även ersättning. Med hänsyn till att beställaren i ett tidigt skede varit mycket engagerad i entreprenaden kan detta medföra att beställarens passivitet i ett senare skede ska förstås som att denne inte har någon invändning mot entreprenörens lösning. Beställaren riskerar då genom sin passivitet att förlora rätten att göra gällande att den av entreprenören angivna tekniska lösningen inte uppfyller avtalskraven.

Risker för den aktiva beställaren: En beställare som väljer att utförligt besvara entreprenörens frågor kan riskera att åta sig ansvar för lämnade anvisningar eller ändrade arbeten. Med hänsyn till att beställaren i ovannämnda situation redan har föreskrivit vissa krav och tekniska lösningar så har denne redan ansvar för dessa. Beställaren kan dock genom precisering av krav och tekniska lösningar i förfrågningsunderlaget råka föreskriva ett ÄTA-arbete. Vidare kan beställaren, om denne väljer att besvara frågan väldigt utförligt genom att lämna ytterligare anvisningar råka överta ansvar för delar av entreprenörens projektering enligt ABT 06 kap. 1 § 6 eller § 8. Det är i dessa situationer viktigt att beställaren kommunicerar sin uppfattning av den information som lämnas för att inte åläggas ansvar.

7.5 Typfall 4: Oklara besked

Förutsättningar: Entreprenören preciserar en teknisk lösning baserat på en halvfärdig lösning som beställaren lämnat i förfrågningsunderlaget. Denna överlämnas för granskning hos beställaren. Beställaren anser att entreprenörens lösning inte uppfyller kraven enligt avtalet, vilket denne förmedlar. Entreprenören frågar då hur beställaren vill att lösningen ska se ut. Beställaren fortsätter att enbart bemöta entreprenören med att lösningen inte uppfyller kraven.

Fråga: Hur tydliga besked behöver beställaren lämna?

Beställarens medverkansskyldighet: Av ABT 06 kap. 2 § 12 framgår att om beställaren efter antagande av entreprenörens anbud godkänner viss teknisk lösning ska denne anses vara avtalsenlig. Av kommentaren till bestämmelsen framgår att beställarens passivitet i samband med att entreprenören föreslår en teknisk lösning ska likställas med en accept av denna. Detta innebär att om beställaren inte vill godkänna lösningen behöver detta nämnas för entreprenören. Det ska noteras att beställarens underlåtenhet att lämna svar inte är ett avtalsbrott utan enbart medför att denne blir bunden.

Av typfallet framgår att beställaren lämnar besked till entreprenören om att denne inte godkänner de tekniska lösningarna. Av 2 kap. § 12 framgår inte hur utförliga svar som beställaren behöver lämna. Det kan således inte mot bakgrund av ABT 06 anses åligga beställaren en sådan skyldighet. Däremot åligger, mot bakgrund av dispositiv rätt, med stor sannolikhet en skyldighet att motivera varför en lösning inte anses uppfylla föreskrivna krav.

Huruvida beställaren behöver precisera närmare instruktioner synes vara beroende av hur omfattande krav denne har föreskrivit i förfrågningsunderlaget samt i vilken utsträckning entreprenören försökt lösa otydligheter. Med hänsyn till att beställaren har föreskrivit en halvfärdig teknisk lösning som innehåller oklarheter samt att entreprenören försöker åtgärda problemet kan argumenteras för att beställaren behöver kommunicera med entreprenören i större utsträckning än vad som skett i typfallet.

Risker för den passiva beställaren: Vilka risker beställaren tar med att vara passiv kan tänkas bero på hur omfattande beställarens ”halvfärdiga” tekniska lösningar var. Om beställarens passivitet medför avtalsbrott kan detta likt i övriga typfall medföra att entreprenören har rätt till tidsförlängning eller ersättning för andra kostnader som uppkommit. Detta med hänsyn till att entreprenören. Om entreprenören inte kan föra sitt arbete vidare på grund av att beställaren fortsätter neka dennes förslag på lösningar kan till och med hävning tänkas bli aktuellt. Med hänsyn till att beställaren i typfallet inte förhåller sig helt passiv till entreprenörens förslag utan lämnar nekande svar kommer dennes passiviteten inte medföra ändrat avtalsinnehåll eller förlust av någon rättighet. Vidare kommer beställaren inte heller riskera att bli bunden av lösningar som entreprenören inkommer med.

Risker för den aktiva beställaren: Vilka risker beställaren tar kan tänkas vara beroende av hur mycket denne föreskrivit i förfrågningsunderlaget. Om beställaren lämnar väldigt tydliga anvisningar och instruktioner som går utöver vad denna angett finns risk för att denna information omfattas av ansvaret i så väl kap. 1 § 6 som § 8 och således övertar delar av projekteringsansvaret.

Risk finns även att det som beställaren uppfattar som en arbetsprecisering uppfattar entreprenören som ÄTA-arbeten. Denna risk finns inte om beställaren enbart förtydligar vilka krav som följer av de tekniska lösningarna som beställaren redan angett eftersom beställaren redan ansvarar för vad denna föreskrivit i förfrågningsunderlaget.

Av den anledningen kan det av beställaren finnas anledning till att inte förhastat lämna information och långtgående anvisningar som går utöver vad som tidigare föreskrivits. Beställaren bör i så fall noga överväga och förstå innebörden av detta. Om beställaren är osäker kan denna alltså i viss mån tjäna på att inte bemöta entreprenörens underrättelse, även om detta kan innebära viss fördröjning av arbetena. Detta kan speciellt ses mot bakgrund av att underrätterna varit försiktiga med att tillämpa utfyllande regler som ålägger beställaren en medverkansplikt, vilket kan ses som ett incitament till att inte vara allt för aktiv, även om detta skulle medföra avtalsbrott.

8 Sammanfattande reflektioner och slutsatser

8.1 Beställarens medverkansskyldighet

Beställarens medverkan är i stor utsträckning nödvändig för entreprenadavtalets fortlöpande och även under totalentreprenader är det viktigt att denna inte förhåller sig passiv i kommunikationen med entreprenören. Detta avser även entreprenörens projektering, i synnerhet i de fall som beställaren valt att föreskriva krav på entreprenadens projektering.

ABT 06 ålägger beställaren ett flertal skyldigheter att kommunicera med entreprenören angående information som är relevant för projekteringen. Som konstaterats i uppsatsen har beställaren enligt dispositiv rätt en mer långtgående skyldighet att kommunicera med entreprenören än vad som gäller enligt ABT 06. Detta medför att det enligt utfyllande rätt med stor sannolikhet åligger beställaren ytterligare förpliktelser att kommunicera med entreprenören avseende brister och otydligheter i projekteringen än vad som framgår av ABT 06.

Den dispositiva rätten avseende beställarens kommunikationsskyldigheter entreprenören är generellt utformad. Detta medför att det är svårt att konkretisera hur utfyllande förpliktelser skulle se ut. Av framställningen framgår dock att det finns vissa riktlinjer för hur sådana regler kan ser ut och vad som kan påverka deras omfattning. En utgångspunkt är att beställaren ska delge entreprenören sådan information som är relevant för avtalets genomförande, så länge detta inte är alltför betungande för beställaren. Det kan exempelvis handla om upptäckta brister så som fel eller oklarheter såväl inom som utanför beställarens ansvarsområde. Mycket tyder även på att beställarens skyldighet att delge information om projekteringen när det föreligger brister som beror på beställaren själv. Beställarens medverkan kan då i större utsträckning vara nödvändig för att entreprenören ska kunna fullgöra sin prestation avtalsenligt. Vidare innebär inte ett sådant informationslämnande en risk för att beställaren ska åta sig ansvar för delar av projekteringen med hänsyn till att denna redan ansvarar för lämnade uppgifter. Detta innebär att beställaren har en mer långtgående skyldighet att precisera redan lämnade uppgifter än att lämna ytterligare anvisningar avseende uppdraget. Noteras bör att en sådan gräns ofta är svår att dra.

Likheter i norska NS 8407 och danska ABT 18 kan anses ge stöd för vissa argumentationslinjer gällande de utfyllande förpliktelserna. En likhet som tydligt framgick var att beställarens underrättelseskyldighet var särskilt kopplad till brister och otydligheter i projekteringen. Vidare finns även ett tydligt

mönster att både beställarens underrättelseskyldighet och svarsplikt är mer långtgående när det uppstår oklarheter i informationen som beställaren själv har föreskrivit.

Sammantaget kan alltså sägas att beställarens skyldighet att kommunicera med entreprenören avseende entreprenörens projektering är beroende av omständigheterna i det enskilda avtalet. Beställaren ska på eget initiativ lämna information som är av betydelse för avtalets genomförande. Vidare ska beställaren besvara entreprenörens frågor. I vilken utsträckning beställaren behöver kommunicera med entreprenören avseende oklarheter och brister i projekteringen kan sägas vara beroende av i vilken utsträckning som beställaren har föreskrivit information samt hur tydlig denna information är. Detta innebär att ju aktivare beställaren väljer att vara i utformande av desto aktivare kan denne även behöva vara under entreprenörens projektering.

8.2 Risker för beställaren med att vara passiv och aktiv

Beställare kan av naturliga skäl inte välja att förhålla sig helt passiv i dialogen med entreprenören eftersom detta kan medföra kostsamma konsekvenser som en följd av ett avtalsbrott. I flertalet situationer är beställarens skyldighet att kommunicera med entreprenören avseende projekteringen dock oklar. Detta bland annat med hänsyn till att sådana förpliktelser inte framgår av ABT 06 utan omfattas av utfyllande rätt. Som framgått av kapitel sju åligger det för beställaren i dessa situationer risker både med att vara passiv och att vara aktiv.

Även om beställaren genom ett illojalt agerande kan riskera att till exempel begå ett avtalsbrott finns risker för beställaren att kommunicera. Trots att det i förordet till ABT 06 betonas att lojalt agerande och öppen kommunikation är nödvändigt för avtalets fortlöpande förekommer regler som kan medföra att parternas lojala samverkan hämmas. Regler om till exempel uppgiftansvar arbeten kan ur denna synpunkt betraktas som samarbetshämmande på det sätt att beställaren ser risker med att i för stor utsträckning delge information. Dessa risker kan i sin tur medföra att beställaren, i de situationer som dennes skyldighet att kommunicera inte är självklar, väljer att inte kommunicera med entreprenören fast än detta kan underlätta projekteringen. Ovan nämnda innebär att hur beställaren än väljer att agera föreligger det risker med detta.

Källförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1988/89:76: Om ny köplag.

Prop. 1984/85:110: Om konsumenttjänstlag

Prop. 2008/09:88: Ny kommissionslag

Litteratur

Bengtsson, Bertil (1976), *Särskilda Avtalstyper I*, 2 uppl., Stockholm.

Dahlman, C, 'Begreppet rättskälla' i: Dahlman, C. & Wahlberg, L. (red.) (2019). *Juridiska grundbegrepp: en vänbok till David Reidhav*. (Första upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Deli, Robert (2017), *Kommersiella entreprenadavtal i praktiken*, 2 uppl., Svensk Byggtjänst, Stockholm.

Eringstam, Jenny och Sandahl, Nina (2022), *Arkitekt 3.0: guide för projekterande arkitekter*. 3 uppl., Svensk Byggtjänst, Stockholm.

Hagstrøm, Viggo och Bruserud, Herman (2014), *Entreprisrett. Universitetsforlaget*, Oslo.

Hedberg, Stig, (1996), *Entreprenadkontrakt, fällor och fel*, Svensk Byggtjänst, Stockholm.

Hedberg, Stig (2010), *Kommentarer till AB 04, ABT 06 och ABT 09*. Svensk Byggtjänst.

Hellner, Jan; Hager, Richard och H. Persson, Annina (2019), *Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt*. 7 uppl., Norstedts juridik, Stockholm.

Holm, Anders (2004), *Den avtalsgrundade lojalitetsplikten – en allmän rättsprincip*, Linköping universitet, Linköping.

Hørlyck, Erik (2024), *Totalentreprise: almindelige betingelser for totalentreprise i bygge og anlægsvirksomhed (ABT 18) med kommentarer*. 5:e uppl., jurist- og Økonomiforbundet Forlag, Köpenhamn.

Ingvarson, Anders och Utterström, Marcus (2020), *Tolkning av Entreprenadavtal*. 1 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm.

Iversen, Torsten (2016), *Entrepriseretten*. 1 uppl., Jurist- og Økonomiforbundet, Köpenhamn. Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: *Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur, Lund s. 21-46.

Johansson, Sture (2007), *Entreprenadrätt och praktik*, AB Svensk Byggtjänst, Stockholm.

Johansson, Svante, *Konsumenttjänstlagen – en kommentar*, Norstedts, 2020-06-25 (JUNO).

Kleineman, Jan (2018), *Rättsdogmatisk metod, i Juridisk metodlära*. 2 uppl. Studentlitteratur, Lund.

Lehrberg, Bert (2016), *Avtalstolkning*. 7 uppl. Iusté AB, Uppsala.

Lehrberg, Bert (2021), *Praktisk juridisk metod*, 10 uppl., Iusté AB, Uppsala.

Liman, Lars-Otto; Sahlin, Claes; Peterson, Martin och Kåvius, Martin (2016), *Entreprenad- och konsulträtt*. 9 uppl., Stockholm: Svensk Byggtjänst.

Lindahl, Alf (1996) *Totalentreprenad ABT 94 och kontraktsformulär 1/94 och 2/94* /, Wollax, Stockholm.

Melin, Stefan (2002), *Juridikens begrepp*, 2 uppl., Iustus förlag, Uppsala.

Motiv AB 72: allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader AB 72 samt kontraktsformulär och anbudsformulär Svenska teknologföreningens formulär 18/72, 19/72, 20/72 och 21/72 (1973), utg. av Arbetsutskottet inom Svenska teknologföreningens kontraktskommitté, Stockholm.

Munukka, Jori (2007), *Kontraktuell lojalitetsplikt*, Jure, Diss. Stockholm: Stockholms universitet, Stockholm

Nordtvedt, Henning; Ruud, Dag Arne; Bergsaker, Olav; Bjørnvik, Arve Martin och Johansen, Johnny (2013), *NS 8407 Kommentarutgave*. Universitetsforlaget., Oslo.

Ossmer, Per & Wollsn, Magnus (2007), *Totalentreprenader och ABT 06 – några kommentarer*, AB Svensk Byggtjänst, Stockholm.

Peczenik, Aleksander (1995), *Juridikens teori och metod*. 1 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm.

Ramberg, Christina & Ramberg, Jan (2022) *Allmän avtalsrätt*, 8 uppl., Norstedts juridik AB, Stockholm.

Ramberg, Jan och Herre, Jonny, Köplagen – en kommentar, Norstedts, 2021-09-10 (JUNO)

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare. Ämne, material, metod, argumentation och språk*. 5 uppl. Stockholm.

Sandvik, Tore (1966), *Entreprenörnsrisikoen*, Tanum, Oslo.

Samuelsson (2022), AB 04: en kommentar. 3 uppl., Norstedts juridik, Stockholm.

Samuelsson Per och Utterström Marcus (2024), *Entreprenadrätten*, Nordstedts Juridik, Stockholm.

Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, Norstedts juridik, Stockholm.

Utterström, Marcus (2022), *Störningar och tidsförlängning: en entreprenadrättslig studie*, Lunds universitet, Media-Tryck, Lund.

Artiklar

Tidskrifter

Arvidsson Nicklas (2023), ”Bunden och fri utfyllning eller bara avtalstolkning?”, *Svensk juristtidning* s. 615–622.

Mellqvist, Mikael (2013), ”Entreprenadrätten och kontrakträttens finrum”, *Svensk juristtidning* s. 233-265.

Munukka, Jori (2011), ”Lojalitetsprincipen – ett institut med framtid i avtalsrätten?” Från: Det 39:e nordiske juristmøte i Stockholm

Nicander, Hans (1996) ”Lojalitetsplikt före, under och efter avtalsförhållanden”, *Juridisk Tidskrift 1/1995–96* s. 31–49.

Peczenik, Aleksander (2005), Juridikens allmänna läror, *Svensk juristtidning* s. 249–272.

Ramberg Christina (2023), "Marcus Utterström, Störningar och tidsförlängning — en entreprenadrättslig studie (ak. avh.)", Lund 2022, s. 398, *Juridisk Tidskrift* 2022–23 s. 714 ff.

Willborg, Isak (2018), "Måste en entreprenör avisera om ÄT(A) arbeten/mängdökning för att kunna kräva tidsförlängning enligt AB 04/ABT 06?" *Svensk Juristtidning* s. 832 – 843.

Elektroniska källor

Svensk Byggtjänst, Totalentreprenader för ökad innovationsförmåga. <<https://byggtjanst.se/pa-gang/totalentreprenader-for-okad-innovationsformaga>> (besökt 2024-03-22)

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1975 s. 281.

NJA 2002 S. 630.

NJA 2009 s. 388.

NJA 2010 s. 416 p. 5.

NJA 2012 s. 597.

NJA 2013 s. 271.

NJA 2013 s. 1174.

NJA 2014 s. 960.

NJA 2015 s. 3.

NJA 2017 s. 203 ”Kravmjölken”.

NJA 2018 s. 171.

NJA 2018 s. 653 ”De ingjutna rören”.

NJA 2021 s. 943.

Underrättsavgöranden

Tingsrätterna

Göteborgs tingsrätts dom 2019-06-12 i mål nr T 6110–1 och T 2540–15.

Gävle tingsrätts dom 2010-11-25 i mål nr. T 115–09.

Hovrätterna

Hovrätten för västra Sveriges dom 2006-10-20 i mål nr T 4726 – 04

Svea hovrätts dom 2019-11-15 i mål nr T 4005–16

Svea hovrätts dom 2022-11-18 i mål nr. T 8760–20